

**СОВЕТ ТАТАРСКО -
ЯНТЫКСКОГО СЕЛЬСКОГО
ПОСЕЛЕНИЯ ЛАИШЕВСКОГО
МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН**

422634 с., Татарский Янтык
ул. Магазинная, дом 31а
тел./факс: 8(84378) 3-26-21
e-mail: Tyan.La@tatar.ru

**ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЛАЕШ
МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
ТАТАР ЯНТЫГЫ
АВЫЛ**

ЖИРЛЕГЕ СОВЕТЫ
422634, Татар Янтыгы авылы,
Кибет урамы, 31 а йорт
тел./факс: 8(84378) 3-26-21
e-mail: Tyan.La@tatar.ru

2023 елның 21 декабре

97 номер

КАРАР

**«Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Татар
Янтыгы авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Уставын кабул итү
турында**

2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы «Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында»гы һәм 2005 елның 21 июлендәге 97-ФЗ номерлы «Муниципаль берәмлекләр уставларын дәүләт теркәве турында»гы Федераль законнар, 2004 елның 28 июлендәге 45-ЗРТ номерлы «Татарстан Республикасында җирле үзидарә турында»гы Татарстан Республикасы Законы нигезендә, «Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Татар Янтыгы авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Уставы проекты буенча ачык тыңлаулар нәтиҗэләрен исәпкә алып, Татар Янтыгы авыл җирлеге Советы **КАРАР КЫЛДЫ:**

1.«Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Татар Янтыгы авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Уставын кабул итәргә (кушымта).

2.Әлеге карарны, законнарда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәве үткәрү өчен, юстиция органына җибәрергә.

3.Әлеге карар 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы «Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында»гы Федераль законның 44 маддәсендәге 8 нче өлеше нигезендә үз көченә керә дип билгеләргә.

– Түбәндәге карарларны үз көчен югалткан дип танырга:

– *Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Татар Янтыгы авыл җирлеге Советының 2017 елның 08 декабрендәге «“Татарстан Республикасы*

Лаеш муниципаль районының Татар Янтыгы авыл җирлеге” муниципаль берәмлеге Уставы» турында 22 нче карары;

– Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Татар Янтыгы авыл җирлеге Советының 2018 елның 20 июлендәге “Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Татар Янтыгы авыл җирлеге” муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» гы 12 нче карары;

– Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Татар Янтыгы авыл җирлеге Советының 2019 елның 11 ноябрэндәге “Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Татар Янтыгы авыл җирлеге” муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр кертү турында» гы 19 нчы карары;

– Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Татар Янтыгы авыл җирлеге Советының 2020 елның 23 мартындагы “Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Татар Янтыгы авыл җирлеге” муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр кертү турында» гы 7 нче карары;

– Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Татар Янтыгы авыл җирлеге Советының 2021 елның 27 октябрэндәге “Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Татар Янтыгы авыл җирлеге” муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» гы 35 нче карары.

5. Әлеге карарны һәм аңа кушымтаны махсус мәгълүмат стендларында һәм Интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге Татарстан Республикасының рәсми хокукый мәгълүмат порталында <http://pravo.tatarstan.ru.веб-адресы> буенча бастырып чыгарырга (халыкка җиткерергә).

6. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп баруны Татар Янтыгы авыл җирлеге Советы рәисе — җирлек башлыгы **Н.Ш. Мифтахова** йөкләргә.

Татарстан Республикасы
Лаеш муниципаль районы
Татар Янтыгы авыл җирлеге Советы рәисе —
җирлек башлыгы

Н.Ш. Мифтахова

**Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы
Татар Янтыгы авыл җирлеге Советының**

**2023 елның 21 декабрендәге 97 нче карарына
кушымта**

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЛАЕШ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ «ТАТАР ЯНТЫГЫ АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ» МУНИЦИПАЛЬ БЕРӘМЛЕГЕ УСТАВЫ

I Бүлек. ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР

1 статья. Муниципаль берәмлекнең атамасы һәм хокукый статусы

1. Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Янтыгы авыл жирлеге муниципаль берәмлегенә авыл жирлеге статусы бирелгән.
2. Муниципаль берәмлекнең рәсми атамасы — «Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы «Татар Янтыгы авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге (алга таба текст буенча — авыл жирлеге).
3. Татар Янтыгы авыл жирлеге муниципаль берәмлеге Татарстан Республикасының Лаеш муниципаль районы составына керә.

2 статья. Авыл жирлегенң территорияль төзелеше

1. ***Жирлек территориясе составына Татар Янтыгы авылы керә.***
2. ***Жирлекнең административ үзәге булып Татар Янтыгы авылы тора.***
3. Авыл жирлеге чикләре "Лаеш муниципаль районы" муниципаль берәмлеге һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләр территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 2005 елның 31 гыйнварындагы 28-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.
4. Авыл жирлеге территориясе составына, милек формаларына һәм максатчан билгеләнешенә карамастан, бөтен жирләр керә.
5. Авыл жирлеге чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору закон нигезендә билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы законы белән гамәлгә ашырыла.

3 статья. Гражданнарның авыл жирлегендә жирле үзидарәне гамәлгә ашыруга хокукы

1. Авыл жирлегендә жирле үзидарә РФ гражданнары тарафыннан жирле референдумнарда, муниципаль сайлауларда һәм үз ихтыярыңны турыдан-туры белдерүнең башка формаларында катнашу аша, шулай ук әлеге Уставта күздә тотылган сайлап куела торган һәм башка жирле үзидарә органнары аша гамәлгә ашырыла.
2. Гражданнар, женесенә, расасына, милләтенә, теленә, чыгышына, мөлкәти һәм вазыйфаи гәүдәләнешенә (дәрәжәсенә), дингә мөнәсәбәтенә, инанмаларына, ижтимагый берләшмәләргә каравына карамастан, жирле үзидарәне турыдан-туры да, үз вәкилләре аша да гамәлгә ашыруга тигез хокукка ия.
Авыл жирлеге территориясендә даими яисә күбрәк яшәүче чит ил гражданнары, жирле үзидарәне гамәлгә ашырганда, РФ халыкара шартнамәләренә һәм федераль законнарына ярашлы хокукларга ия булалар.
3. Гражданнар авыл жирлегенәң жирле үзидарә органнарына һәм жирле үзидарә вазыйфаи затларына турыдан-туры мөрәжәгать итәргә, жирле үзидарә органнары эшчәнлегә турында мәгълүмат алырга хокуклы.
4. Авыл жирлегенәң жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары, әгәр закон белән башкасы күздә тотылмаган булса, һәркемгә аның хокукларына һәм ирекләренә турыдан-туры кагылышлы документлар һәм материаллар белән танышу мөмкинлеген, шулай ук гражданнарның авыл жирлеге жирле үзидарә органнары эшчәнлегә турында башка тулы һәм ышанычлы мәгълүмат алу мөмкинлеген тәмин итәргә бурычлы.
5. Авыл жирлегенәң жирле үзидарә органнары гаммәви мәгълүмат чаралары аша һәм башка ысул белән гражданнарны авыл жирлеге һәм аның аерым территорияләре үсешенәң иң мөһим мәсьәләләре, гомуми файдаланудагы транспорт, торак-коммуналь хужалык эше, халыкка төрле хезмәтләр күрсәтүче социаль-культур һәм башка учреждениеләр һәм хезмәтләр челтәре үсеше, социаль ташламалар, жәмәгать тәртибен саклау торышы һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр турында даими рәвештә мәгълүматландырып торалар.
6. Гражданнар, оешмалар, әгәр үз хокуклары һәм ирекләре бозылган дип санасалар, жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының карарларына, гамәлләренә (гамәлсезлегенә) судта шикаять белдерергә хокуклы.

4 статья. Авыл жирлегенәң жирле үзидарә органнары структурасы

1. Авыл жирлегенәң жирле үзидарә органнары структурасына түбәндәгеләр керә: Татар Янтыгы авыл жирлеге Советы, Татар Янтыгы авыл жирлеге башлыгы,

Татар Янтыгы авыл жирлеге Башкарма комитеты һәм әлеге Уставка ярашлы оештырыла торган башка органнар.

2. Авыл жирлегененң жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртү әлеге Уставка үзгәрешләр кергү юлы белән гамәлгә ашырыла.

5 статья. Авыл жирлегененң жирле әһәмияттәге мәсьәләләре

1. Авыл жирлегененң жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә түбәндәгеләр карый:
  1. *авыл жирлеге бюджеты проектын төзү һәм карау, авыл жирлеге бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен тикшереп бару, авыл жирлеге бюджеты үтәлеше турындагы хисапны төзү һәм раслау;*
  2. *авыл жирлегененң жирле салымнарын һәм җыямнарын билгеләү, үзгәртү һәм гамәлдән чыгару;*
  3. *авыл жирлегененң муниципаль милкәтендә булган мөлкәткә ия булу, аннан файдалану һәм аңа эш итү;*
  4. *авыл жирлеге торак пунктлары чикләрендә беренчел янгын куркынычсызлыгы чараларын тәмин итү;*
  5. *авыл жирлеге халкына элемент, җәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү өчен шартлар тудыру;*
  6. *авыл жирлеге халкының ялын оештыру һәм аларны мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;*
  7. *авыл жирлеге территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм гаммәви спортны үстерү өчен шартлар тәмин итү, авыл жирлегененң рәсми физкультура-сәламәтләндерү һәм спорт чараларын уздыруны оештыру;*
  8. *авыл жирлегененң архив фондларын формалаштыру;*
9. *9жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслау, төзекләндерү өлкәсендә муниципаль контроль гамәлгә ашыру (аның предметы булып 9жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен, инвалидлар өчен социаль, инженерлык һәм транспорт инфраструктуралары объектларының һәм күрсәтелә торган хезмәтләрнең үтемлеген тәмин итү таләпләрен үтәү тора), әлеге кагыйдәләргә ярашлы рәвештә 9жирлек территориясен төзекләндерүне оештыру;*
10. *адреслау объектларына адреслар билгеләү, адресларны үзгәртү, гамәлдән чыгару, авыл жирлеге чикләрендә урам-юл челтәре элементларына (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларын, региональ яисә муниципальара әһәмияттәге, муниципаль районның жирле әһәмияттәге автомобиль юлларын исәпкә алмыйча) атамалар, планлаштыру структурасы элементларына атамалар бирү, мондый атамаларны үзгәртү, гамәлдән чыгару, дәүләт адрес реестрына мәгълүмат урнаштыру;*
11. *авыл хуҗалыгы җитештерүен үстерүгә ярдәм итү, кече һәм урта эшкүарлыкны үстерү өчен шартлар тудыру;*

12. балалар һәм яшьләр белән эшләү буенча чаралар оештыру һәм гамәлгә ашыру, яшьләр сәясәтен тормышка ашыруда катнашу, яшьләрнең хокукларын һәм кануни мәнфәгатьләрен тәмин итү һәм яклау буенча чаралар эшләү һәм гамәлгә ашыру, яшьләр сәясәтен тормышка ашыруның төп юнәлешләре буенча муниципаль программалар эшләү һәм гамәлгә ашыру, жирлектә яшьләр сәясәтен тормышка ашыру мониторингын оештыру һәм гамәлгә ашыру;
13. жәмәгәт тәртибен саклауда катнашучы гражданның һәм аларның берләшмәләренә ярдәм күрсәтү, халык дружиналары эшчәнлеген өчен шартлар тудыру;
14. катнаш коммуналь калдыкларны туплау (шул исәптән аерым-аерым туплау) һәм ташу буенча эшчәнлекне оештыруда катнашу;
15. ритуал хезмәтләрен оештыру һәм жирләү урыннарын карап торы (асрау);
16. Россия Федерациясе закон бирүчелен белән билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә авыл жирлеген чикләрендә халыкны су белән тәмин итүне, суны агызуны, халыкны ягулык белән тәмин итүне оештыру;
17. авыл жирлеген торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген;
18. милләтара һәм конфессияара килешүне ныгытуга, авыл жирлеген территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниәтен саклау һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясенә, милләтара (этнослара) низагларны профилактикалауга юнәлдерелгән чараларны тормышка ашыру өчен шартлар тудыру;
19. авыл жирлеген халыкның гаммәви ялы өчен шартлар тудыру һәм халыкның гаммәви ял итү урыннарын төзекләндерүне оештыру, шул исәптән гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр буе полосаларына ирелә керүен тәмин итү;
20. Россия Федерациясенең гражданлык законнарына ярашлы рәвештә үз белдеген белән салынган корылманы сүтү турында карар, үз белдеген белән салынган корылманы сүтү яисә аны жир аннан файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре, территорияне планлаштыру документациясе белән билгеләнгән рәхсәт ителгән төзелешнең чик параметрларына, капитал төзелеш объектларын реконструкцияләүгә яисә федераль законнар белән билгеләнгән капитал төзелеш объектлары параметрларына мәжбүри таләпләргә ярашлы хәлгә килерү турында карар кабул итү.

2. Федераль законнар нигезендә авыл жирлегенен жирле үзидарә органнары, Россия Федерациясенең Бюджет кодексы ярашлы рәвештә авыл жирлеген бюджетыннан муниципаль район бюджетына бирелә торган бюджетара

трансфертлар исәбенә, жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне чишү буенча үз вәкаләтләренә бер өлешен гамәлгә ашыруны ТР Лаеш муниципаль районының жирле үзидарә органнарына тапшыру турында килешүләр төзәргә хокуклы.

6 статья. Авыл жирлекләренә жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә карыймый торган мәсьәләләрне чишүгә авыл жирлегә жирле үзидарә органнарының хокуклары

1. Авыл жирлегенә жирле үзидарә органнары түбәндәгеләргә хокуклы:

- авыл жирлегә музейларын булдыру;
- авыл жирлегендә нотариус булмаган очракта, законнарда күздә тотылган нотариаль гамәлләрне кылу;
- опека һәм попечительлек буенча эшчәнлекне гамәлгә ашыруда катнашу;
- авыл жирлегә территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләренә хокукларын тормышка ашыру белән бәйлә эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;
- Россия Федерациясә халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм авыл жирлегә территориясендә миллиләтә мөнәсәбәтләр өлкәсендәгә чараларны тормышка ашыруга ярдәм күрсәтү;
- авыл жирлегә территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизацион әзерләү буенча чараларны оештыруда һәм гамәлгә ашыруда катнашу;
- муниципаль янгыннан саклау хезмәтен булдыру;
- туризмны үстерү өчен шартлар тудыру;
- кеше хокукларын тәмин итүне жәмәгәтчелек тарафыннан контрольдә тотуны гамәлгә ашыручы жәмәгәт күзәтчелек комиссияләренә ярдәм күрсәтү һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга булышлык итү;
- «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 ноябрәндәгә 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук бөтенроссия инвалидлар ижтимагый берләшмәләре тарафыннан төзелгән оешмаларга ярдәм күрсәтү;
- торак законнары нигезендә гражданның социаль билгеләнештәгә торак фондының торак бүлмәләрен яллау шартнамәләре буенча муниципаль торак фондыннан торак бүлмәләр бирү;
- хужалары булмаган хайваннар белән эш итү буенча эшчәнлекне гамәлгә ашырганда чаралар оештыру;
- алкоголь, наркотик яисә башка токсик исерткеч халәтендә булган затларга ярдәм күрсәтү буенча чаралар гамәлгә ашыру;
- участок полиция вәкаләтләсә вазыйфасын биләп торучы хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына, әлегә хезмәткәр күрсәтелгән вазыйфаны биләгән чорга, торак бүлмә бирү;

- «Кулланучылар хокукларын яклау турында» 1992 елның 7 февралендәге 2300-I номерлы Россия Федерациясе Законында күздә тотылган кулланучылар хокукларын яклау буенча чаралар гамәлгә ашыру;
  - «Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында»гы Федераль законда күздә тотылган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыру;
  - инвалидларның, сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән затларның физик культурасын һәм спортын, адаптив физик культураны һәм адаптив спортны үстерүгә ярдәм күрсәтү.
2. Авыл жирлегенең жирле үзидарә органнары әлеге статьяның 1 нче өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләрне чишәргә, башка дәүләт вәкаләтләрне («Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 19 статьясына ярашлы рәвештә аларга тапшырылмаган вәкаләтләрне) гамәлгә ашыруда катнашырга хокуклы, әгәр бу катнашу федераль законнарда күздә тотылган булса, шулай ук, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан бирелгән бюджетара трансфертларны һәм өстәмә отчисление нормативлары буенча салым керемнәре керемнәрен исәпкә алмыйча, авыл жирлеге бюджеты керемнәре исәбенә, башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары компетенциясенә кертелмәгән һәм федераль законнар яисә Татарстан Республикасы законнары белән аларның компетенциясеннән чыгарылмаган башка мәсьәләләрне чишәргә хокуклы.

7 статья. Авыл жирлегенең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы

Авыл жирлегенең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы жирле үзидарә турындагы федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә гамәлгә ашырыла.

8 статья. Авыл жирлегенең жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре

Авыл жирлегенең жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре түбәндәгеләр аша гамәлгә ашырыла:

1. авыл жирлегенең жирле үзидарә органнарының авыл жирлеген социаль-иқтисади үстерүгә юнәлдерелгән дәүләт программаларын тормышка ашыруда катнашуы;
2. авыл жирлегенең жирле үзидарә органнары белән дәүләт хакимияте органнары арасында шартнамәләр (киләшүләр) төзү;

3. даими яисә вакытлыча эшләүче координация, консультация, киңәшмә һәм башка эшче органнар булдыру;
4. авыл жирлегә Советының Татарстан Республикасы Дәүләт Советында закон чыгару инициативасы;
5. законнар белән билгеләнгән үзара хезмәттәшлекнең башка формалары.

9 статья. Авыл жирлегенә муниципаль хезмәтне хокукый көйләү

Авыл жирлегендә муниципаль хезмәтне хокукый көйләү, шул исәптән муниципаль хезмәт вазыйфаларына таләпләр, муниципаль хезмәткәр статусын билгеләү, муниципаль хезмәтне үтү шартлары һәм тәртибе «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 2 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон, «Муниципаль хезмәт турында» 2013 елның 25 июнендәге 50-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Кодексы һәм авыл жирлегенә муниципаль хокукый актлары белән гамәлгә ашырыла.

10 статья. Авыл жирлегенә муниципаль контроле

1. Жирле үзидарә органнары жирле эһәмияттәге мәсьәләләр буенча кабул ителгән муниципаль хокукый актлар белән билгеләнгән таләпләрнең үтәлешен муниципаль контрольдә тотуны оештыралар һәм гамәлгә ашыралар, ә контрольлекнең тиешле төрләре федераль законнар белән жирле үзидарә органнары вәкаләтләренә кертелгән очракларда, шулай ук федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнгән таләпләрнең үтәлешен муниципаль контрольдә тотуны оештыралар һәм гамәлгә ашыралар.
2. Муниципаль контроль төрләрен оештыру һәм гамәлгә ашыру «Россия Федерациясендә дәүләт контроле (назыяры) һәм муниципаль контроль турында» 2020 елның 31 июлендәге 248-ФЗ номерлы Федераль закон белән көйләнә.

II Бүлек. ХАЛЫК ТАРАФЫННАН ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ТУРЫДАН-ТУРЫ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ ҺӘМ ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУДА КАТНАШУ ФОРМАЛАРЫ

11 статья. Халык тарафыннан жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм халыкның авыл жирлегендә жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашу формалары

Авыл жирлеге халкы жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыра һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда түбәндәге формаларда катнаша:

1. жирле референдум;
2. муниципаль сайлаулар;
3. депутатны, жирле үзидарәнең сайлап куела торган вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү;
4. авыл жирлеге чикләрен үзгәртү һәм аны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;
5. гражданнарның хокукый (хокук ижаты) инициативасы;
6. территориаль жәмәгать үзидарәсе;
7. ачык тыңлаулар;
8. гражданнар жыены;
9. гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы);
10. гражданнар сходы;
11. гражданнардан соров алу (сораштыру);
12. гражданнарның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре;
13. жирле әһәмияттәге иң мөһим мәсьәләләрне халык булып фикер алышу;
14. Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формалар.

12 статья. Авыл жирлегенәң жирле референдумы

1. Жирле референдум, федераль законнарга һәм Татарстан Республикасы законнарына ярашлы рәвештә, жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне турыдан-туры халык тарафыннан чишү максатыннан үткәрелә.
2. Жирле референдум авыл жирлегенәң бөтен территориясендә «Россия Федерациясе гражданнарының сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон һәм «"Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда күздә тотылган үзенчәлекләрне исәпкә алып, "Жирле референдум турында" 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә үткәрелә».
Гражданнарның жирле референдумда катнашу хокуклары гарантияләре, шулай ук жирле референдумны әзерләү һәм үткәрү тәртибе федераль закон һәм «Жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнә.
3. Жирле референдумда яшәү урыннары авыл жирлеге чикләрендә урнашкан Россия Федерациясе гражданнары катнашырга хокуклы. Россия Федерациясе гражданнары жирле референдумда яшерен тавыш бирү аша гомуми, тигез һәм турыдан-туры үз ихтыярыңны белдерү нигезендә катнашалар.
4. Жирле референдумны үткәрү турындагы карар авыл жирлеге Советы тарафыннан түбәндәгеләрнең инициативасы буенча кабул ителә:

- 1. *жирле референдумда катнашу хокукына ия булган гражданнын;***
- 2. *уставларында сайлауларда һәм (яисә) референдумнарда катнашу күздә тотылган һәм федераль закон белән билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда теркәлгән сайлау берләшмәсенең, башка ижтимагый берләшмәнең;***
- 3. *авыл жирлеге Советының һәм авыл жирлеге Башлыгының бергәләп чыгарылган инициативасы буенча.***

5. Гражданныр, әлеге статьяның 4 нче өлешенең 2 нче пунктында күрсәтелгән сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр инициативасы буенча жирле референдум билгеләүнең шарты булып әлеге инициативаны яклап имзалар жыю тора, аларның саны район территориясендә теркәлгән референдумда катнашучылар санының биш процентын тәшкил итәргә тиеш, әмма 25 имзадан ким булырга алмый.
6. Авыл жирлеге Советы һәм авыл жирлеге Башлыгы тарафыннан бергәләп чыгарылган референдум үткәру инициативасы авыл жирлеге Советы карары һәм авыл жирлеге Башлыгы карары (постановление) белән рәсмиләштерелә.
7. Авыл жирлеге Советы жирле референдумны, авыл жирлеге Советына жирле референдум үткәру инициативасын чыгару турындагы документлар килгән көннән башлап 30 көн эчендә билгели.

Жирле референдум авыл жирлеге Советы тарафыннан билгеләнгән срокларда билгеләнмәгән очракта, референдум гражданнынның, сайлау берләшмәләренең, авыл жирлеге Башлыгының, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнының, Татарстан Республикасы Сайлау комиссиясенең яисә прокурорның мөрәжәгәте нигезендә суд тарафыннан билгеләнә. Суд тарафыннан билгеләнгән жирле референдум муниципаль сайлауларны һәм жирле референдумны үткәру буенча Сайлау комиссиясе тарафыннан оештырыла, ә аны үткәруне тәмин итү Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте башкарма органы яисә судка жирле референдум үткәруне тәмин итү йөкләнгән башка орган тарафыннан гамәлгә ашырыла.

8. Тавыш бирү йомгаклары һәм жирле референдумда кабул ителгән карар рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелгә) тиеш.
9. Жирле референдумда кабул ителгән карар авыл жирлеге территориясендә мәжбүри үтәлгә тиеш һәм ул нинди дә булса дәүләт хакимияте органны, аларның вазыйфай затлары яисә авыл жирлегенең жирле үзидарә органны тарафыннан раслауга мохтаж түгел.
10. Авыл жирлегенең жирле үзидарә органны жирле референдумда кабул ителгән карарның үтәлешен, әлеге Устав белән билгеләнгән алар арасындагы вәкаләтләрне бүлешүгә ярашлы рәвештә, тәмин итәләр.
11. Жирле референдум үткәру турындагы карар, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән карар өстеннән гражданныр, жирле үзидарә органны, прокурор,

федераль закон белән вәкаләтле дәүләт хакимияте органнары тарафыннан суд тәртибендә шикаять бирелергә мөмкин.

13 статья. Авыл жирлегендә муниципаль сайлаулар

1. Авыл жирлегендә муниципаль сайлаулар, яшерен тавыш бирү аша гомуми, тигез һәм турыдан-туры сайлау хокукы нигезендә, авыл жирлеге Советы депутатларын сайлау максатыннан үткәрелә.
2. Сайлау көненә 18 яше тулган һәм сайлау хокукына ия булган Россия Федерациясе гражданы авыл жирлеге Советы депутаты итеп сайлана ала.
3. Муниципаль сайлаулар авыл жирлеге Советы тарафыннан билгеләнә. Муниципаль сайлауларны билгеләү турындагы карар сайлау көненә кадәр 90 көннән дә иртәрәк һәм 80 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш. Күрсәтелгән карар, ул кабул ителгән көннән башлап 5 көннән дә соңга калмыйча, гаммәви мәгълүмат чараларында рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга тиеш. Вакытыннан алда сайлаулар билгеләнгән очракта, әлеге статьяда күрсәтелгән сроклар кыскартылырга мөмкин, әмма бер өлештән (өчтән бер өлешеннән) дә ким булмаска тиеш.

Федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау кодексында билгеләнгән очракта, муниципаль сайлаулар муниципаль сайлауларны һәм жирле референдумны үткәрү буенча сайлау комиссиясе тарафыннан билгеләнә.

4. Муниципаль сайлауларны эзерләү һәм үткәрү, үз компетенцияләре чикләрендә, сайлау комиссияләренә йөкләнә.
5. Авыл жирлеге Советы депутатларын сайлау «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон һәм Татарстан Республикасы Сайлау кодексы белән билгеләнгән тәртиптә үткәрелә.
6. Авыл жирлеге Советы депутатлары, бер сайлау округына сайлаучылар вәкиллегенә уртача нормасы нигезендә оештырыла торган, бер мандатлы сайлау округлары буенча сайланалар.
7. Бер мандатлы сайлау округы буенча тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның иң күп тавышын жыйган теркәлгән кандидат сайланган дип таныла.

Әгәр авыл жирлеге Советы депутатларын сайлауларда бер мандатлы сайлау округында тавыш бирү бер кандидат буенча гына уздырылса, тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның 50 проценттан да ким булмаган тавышын жыйган кандидат сайланган дип санала. Теркәлгән кандидатлар жыйган тавышлар саны тигез булган очракта, алданрак теркәлгән кандидат сайланган дип санала.

8. Авыл жирлеге Советы депутатларын сайлау нәтижеләре рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

14 статья. Авыл жирлеге Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү

1. Авыл жирлеге Советы депутаты, шул исәптән авыл жирлеге Башлыгы, закон һәм әлеге Устав белән билгеләнгән нигезләрдә һәм тәртиптә сайлаучылар тарафыннан чакыртып алынырга мөмкин.
2. Депутатның сайлаучылар алдындагы ышанычын шик астына куючы һәм депутатлык бурычларын яисә авыл жирлеге Башлыгы бурычларын үтәмәүдә, депутат, авыл жирлеге Башлыгы статусына сыешмый торган гамәлләр кылуда һәм Россия Федерациясе Конституциясен, Татарстан Республикасы Конституциясен, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарын һәм башка норматив хокукый актларын, әлеге Уставны һәм башка муниципаль норматив хокукый актларны башкача бозуда гәүдәләнгән, суд тәртибендә расланган конкрет хокукка каршы карарлары яисә гамәлләре (гамәлсезлеге) авыл жирлеге Советы депутатын чакыртып алу өчен нигез булып тора.
3. Авыл жирлеге Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү халык инициативасы буенча үткәрелә.
4. Авыл жирлеге Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү үткәрү инициативасын чыгару һәм аны яклап гражданнар имзаларын жыю өчен, муниципаль сайлауларда катнашу хокукына ия булган ким дигәндә 10 кешедән торган инициатив төркем оештырыла.
5. Инициатив төркем, аны теркәү турындагы гариза (ходатайство) белән, муниципаль сайлауларны һәм жирле референдумны үткәрү буенча Сайлау комиссиясенә мөрәжәгать итә. Инициатив төркемнең гаризасында депутатны чакыртып алу өчен нигез булып торган аның конкрет хокукка каршы карары яисә гамәле (гамәлсезлеге) күрсәтелергә тиеш, шулай ук инициатив төркемнең һәр әгъзасының һәм аның исемнән авыл жирлеге территориясендә эш итәргә вәкаләтле затларның фамилиясе, исеме, атасының исеме, туган елы, ае, көне һәм урыны, паспортының яисә гражданның паспортын алыштыручы документның сериясе, номеры һәм бирелү датасы (аны биргән органның атамасы яисә коды күрсәтелеп), яшәү урыны адресы күрсәтелергә тиеш. Инициатив төркемнең гаризасына әлеге төркемнең барлык әгъзалары имза куярга тиеш. Гаризага депутатның күрсәтелгән хокукка каршы карарларын яисә гамәлләрен (гамәлсезлеген) раслаучы суд карары теркәлергә тиеш.
6. Инициатив төркемне теркәү, авыл жирлеге Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү үткәрү инициативасын яклап имзалар жыю, жыелган

имзаларны тикшерү жирле референдум үткәрү өчен закон белән билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

7. Авыл жирлеге Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү авыл жирлеге Советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда күздә тотылган үзенчәлекләргә исәпкә алып, жирле референдум үткәрү өчен закон белән билгеләнгән тәртиптә уздырыла.
8. Муниципаль сайлауларны һәм жирле референдумны үткәрү буенча Сайлау комиссиясе тарафыннан инициатив төркемнең гаризасын караганда, авыл жирлеге Советы тарафыннан авыл жирлеге Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләгәндә, тиешле депутат үзен чакыртып алу өчен нигез буларак алга сырылган кагыйдәләр (шартлар) буенча аңлатмалар бирергә, кирәкле документларны тәкъдим итәргә хокуклы. Күрсәтелгән депутат Сайлау комиссиясе, авыл жирлеге Советы утырышлары уздырыласы көнгә кадәр ким дигәндә өч көн алдан аларны уздыру вакыты һәм урыны турында язмача белдерелергә тиеш.
9. Авыл жирлеге Советы депутаты, аны чакыртып алу буенча тавыш бирү уздырылганда, сайлаучыларга үзен чакыртып алу өчен нигез буларак алга сырылган кагыйдәләр (шартлар) буенча аңлатмалар бирү максатыннан, инициатив төркем белән тигез нигезләрдә агитация алып бару хокукына ия.
10. Авыл жирлеге Советы депутаты, шул исәптән авыл жирлеге Башлыгы, әгәр аны чакыртып алу өчен тиешле сайлау округында теркәлгән сайлаучыларның яртысыннан да кем булмасы тавыш бирсә, чакыртып алынган дип санала.
11. Авыл жирлеге Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.
12. Муниципаль сайлауларны һәм жирле референдумны үткәрү буенча Сайлау комиссиясе, чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгакларына рәсми рәвештә нәтижә ясалганнан соң 5 көнлек срокта, инициатив төркемгә, авыл жирлеге Советына һәм авыл жирлеге Советының тиешле депутатына аны чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары турында язмача белдерә.

15 статья. Авыл жирлеге чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү

1. Авыл жирлеге чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү халыкның күрсәтелгән авыл жирлеге чикләрен үзгәртүгә, аны үзгәртеп коруга ризалыгын алу максатыннан үткәрелә.
2. Авыл жирлеге чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү авыл жирлегенең бөтен территориясендә яисә аның территориясенең бер өлешендә «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми

принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән очракларда үткәрелә.

3. Авыл жирлегә чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү авыл жирлегә Советы тарафыннан билгеләнеп үткәрелә һәм «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июндәгә 67-ФЗ номерлы Федераль закон һәм «"Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законда күздә тотылган үзенчәлекләренә исәпкә алып, "Жирле референдум турында" 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә уздырыла».
4. Авыл жирлегә чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү, әгәр анда авыл жирлегенә яисә авыл жирлегә өлешенә сайлау хокукына ия булган халкының яртысыннан күбрәгә катнашса, узган дип санала. Әгәр күрсәтелгән чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору өчен тавыш бирүдә катнашкан авыл жирлегә яисә авыл жирлегә өлеш халкының яртысыннан күбрәгә тавыш бирсә, халыкның авыл жирлегә чикләрен үзгәртүгә, аны үзгәртеп коруга ризалыгы алынган дип санала.
5. Авыл жирлегә чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү йомгаклары һәм кабул ителгән карарлар рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

16 статья. Авыл жирлегә гражданның хокукый инициативасы

1. Гражданның, әлегә Устав һәм авыл жирлегә Советының норматив хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә, хокук чыгару инициативасына хокуклы.
2. Сайлау хокукына ия булган авыл жирлегә халкы санының ким дигәндә 3 процентын тәшкил иткән, сайлау хокукына ия булган гражданның инициатив төркеме хокукый инициативасы белән чыга ала.
3. Хокукый инициативасын гамәлгә ашыру максатыннан гражданның түбәндәгеләргә хокуклы:
  - хокукый инициативасын фикер алышу һәм алга сөрү буенча яшәү (эшләү) урыны буенча гражданның жыйнагын һәм башка коллектив чараларны оештырырга һәм үткәргә;
  - хокукый инициативасын алга сөрүне яклап имзалар жыйнау буенча инициатив төркемнәр булдырырга;
  - законнарга каршы килми торган ысуллар белән авыл жирлегә халкының имзаларын жыйнарга һәм хокукый инициативасын алга сөрүне яклап агитация алып барырга.
4. Авыл жирлегенә жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары гражданның хокукый инициативасын гамәлгә ашыруда ярдәм күрсәтергә бурычлы.
5. Гражданның хокукый инициативасын тормышка ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хокукый акт проекты, ул кертелгән көннән башлап өч ай эчендә, әлегә Устав белән билгеләнгән компетенцияләренә ярашлы

рәвештә, авыл җирлеге Советының ачык утырышында яисә авыл җирлеге Башлыгы тарафыннан мәҗбүри рәвештә каралырга тиеш.

6. Гражданнарның хокукый инициативасын тормышка ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проектың караганда, гражданнарның инициатив төркеме вәкилләренә үз позицияләрен бәян итү мөмкинлеге тәмин ителергә тиеш.
7. Гражданнарның хокукый инициативасын тормышка ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хокукый акт проектың карау процедурасы, тиешлечә, авыл җирлеге Советы Регламенты, авыл җирлеге Башлыгының норматив хокукый акты белән билгеләнә.
8. Гражданнарның хокукый инициативасын тормышка ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проектың карау нәтиҗәләре буенча кабул ителгән нигезле карар, язмача рәсми рәвештә, аны керткән гражданнарның инициатив төркеме игътибарына житкерелергә тиеш.

17 статья. Авыл җирлегенә территорияль җәмәгәтә үзидарәсе

1. Авыл җирлегендә территорияль җәмәгәтә үзидарәсе турыдан-туры халык тарафыннан гражданнар җыеннары һәм конференцияләре уздыру аша, шулай ук территорияль җәмәгәтә үзидарәсе органнарын булдыру аша гамәлгә ашырыла.
2. Территорияль җәмәгәтә үзидарәсе гражданнар яшәүчә түбәндәге территорияләр чикләрендә гамәлгә ашырыла: күпфатирлы торак йорт подъезды; күпфатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; җирлек булып тормаган авыл торак пункты; гражданнар яшәүчә башка территорияләр.
3. Территорияль җәмәгәтә үзидарәсе гамәлгә ашырыла торган территория чикләре, әлеге территориядә яшәүчә халык тәкъдире буенча, авыл җирлеге Советы тарафыннан раслана торган Авыл җирлегендә территорияль җәмәгәтә үзидарәсе турындагы Нигезләмәдә билгеләнгән тәртиптә авыл җирлеге Советы тарафыннан билгеләнә.
4. Территорияль җәмәгәтә үзидарәсе гамәлгә ашырыла торган территория башка шундый ук территория составына керә алмый.
5. Территорияль җәмәгәтә үзидарәсе, үз уставына ярашлы рәвештә, юридик зат булырга мөмкин һәм коммерциягә карамаган оешманың оештыру-хокукый формасында дәүләт теркәве узарга тиеш.
6. **Территорияль җәмәгәтә үзидарәсе уставында түбәндәгеләр билгеләнә:**
  1. *ул гамәлгә ашырыла торган территория;*
  2. *территорияль җәмәгәтә үзидарәсе эшчәнлегенә максатлары, бурычлары, формалары һәм төп юнәлешләре;*
  3. *территорияль җәмәгәтә үзидарәсе органнарын формалаштыру, аларның вәкаләтләрен туктату тәртибе, хокуклары һәм бурычлары, вәкаләтләре срогы;*
  4. *карарлар кабул итү тәртибе;*

5. *мөлкәтне алу тәртибе, шулай ук күрсәтелгән мөлкәттән һәм финанс акчаларыннан файдалану һәм аларга эш итү тәртибе;*
6. *территориаль жәмәгать үзидарәсен гамәлгә ашыруны туктату тәртибе.*
7. Территориаль жәмәгать үзидарәсе эшчәнлегә мәсьәләләре буенча гражданнар жыеннары, конференцияләре аның уставына ярашлы рәвештә чакырыла.

8. Территориаль жәмәгать үзидарәсен оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар жыены, әгәр анда тиешле территориядә яшәүче һәм уналты яше тулган халыкның ким дигәндә өчтән бер өлеше катнашса, хокуклы (кворумга ия) дип санала.

Территориаль жәмәгать үзидарәсен оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар конференциясе, әгәр анда гражданнар жыеннарында сайланган һәм тиешле территориядә яшәүче, уналты яше тулган халыкның ким дигәндә өчтән бер өлешен тәкъдим итүче делегатларның ким дигәндә өчтән ике өлеше катнашса, хокуклы (кворумга ия) дип санала.

9. Территориаль жәмәгать үзидарәсен гамәлгә ашыручы гражданнар жыенының, конференциясенә аерым вәкаләтләренә түбәндәгеләр карый:

1. *территориаль жәмәгать үзидарәсе органнары структурасын билгеләү;*
2. *территориаль жәмәгать үзидарәсе уставын кабул итү, аңа үзгәрешләр кертү;*
3. *территориаль жәмәгать үзидарәсе органнарын сайлау;*
4. *территориаль жәмәгать үзидарәсе эшчәнлегенә төп юнәлешләрен билгеләү;*
5. *территориаль жәмәгать үзидарәсенең керемнәр һәм чыгымнар сметасын һәм аның үтәлеше турындагы хисапны раслау;*
6. *территориаль жәмәгать үзидарәсе органнары эшчәнлегә турындагы хисапларны карау һәм раслау;*
7. *инициативалы проект буенча фикер алышу һәм аны хуплау мәсьәләсе буенча карар кабул итү.*

10. Территориаль жәмәгать үзидарәсе органнары:

1. *тиешле территориядә яшәүче халыкның мәнфәгатьләрен яклыйлар;*
2. *гражданнар жыеннарында һәм конференцияләрендә кабул ителгән карарларның үтәлешен тәэмин итәләр;*
3. *әлеге территорияне карап тору, төзекләндерү буенча хужалык эшчәнлеген, тиешле территориядә яшәүче гражданнарның социаль-көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерүгә юнәлдерелгән башка хужалык эшчәнлеген күрсәтелгән гражданнар акчасы исәбенә дә, авыл җирлеге Башкарма комитеты белән төзелгән шартнамә нигезендә авыл җирлеге бюджеты акчаларын файдаланып та гамәлгә ашыра алалар;*
4. *җирле үзидарә органнарына (авыл җирлеге Советына, авыл җирлеге Башлыгына һәм авыл җирлеге Башкарма комитетына) муниципаль норматив хокукый актлар проектларын кертәргә хокуклы, бу проектлар әлеге актларны кабул итү үз компетенцияләренә кертелгән җирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары тарафыннан мәҗбүри рәвештә каралырга тиеш.*

11. Территориаль жәмәгатъ үзидарәсен оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибе, жирле бюджеттан кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартлары һәм тәртибе әлеге Устав һәм авыл жирлегә Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

18 статья. Территориаль жәмәгатъ үзидарәсен оештыру тәртибе

1. Территориаль жәмәгатъ үзидарәсен оештыру максатыннан, гражданнар яисә авыл жирлегенәң жирле үзидарә органнары инициативасы буенча, гражданнарның инициатив төркеме төзелә. Бу төркем территориаль жәмәгатъ үзидарәсе уставы проектын эшләүне гамәлгә ашыра һәм әлеге территориаль жәмәгатъ үзидарәсен гамәлгә ашыру күздә тотылган территория чикләрендә яшәүче гражданнар жыенын чакыруны оештыра.
2. Гражданнар жыены авыл жирлегенәң тиешле территориясендә территориаль жәмәгатъ үзидарәсен булдыру турында карар кабул итә, аның уставын кабул итә, шулай ук территориаль жәмәгатъ үзидарәсе уставын теркәү белән бәйлә мәсьәләләр буенча авыл жирлегә Советында гражданнар жыены исеменнән эш итәргә вәкаләтле вәкилне (вәкилләрне) билгели.
3. Территориаль жәмәгатъ үзидарәсе, аның уставы авыл жирлегә Советы тарафыннан теркәлгән мизгелдән башлап, оештырылган дип санала.

19 статья. Авыл жирлегенәң территориаль жәмәгатъ үзидарәсе уставын теркәү тәртибе

1. Территориаль жәмәгатъ үзидарәсе уставын теркәү өчен гражданнар жыенының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләре) тарафыннан авыл жирлегә Башлыгына түбәндәгеләр тәкъдим ителә:
  1. гражданнар жыенының барлык вәкаләтле вәкилләре имзалаган территориаль жәмәгатъ үзидарәсе уставын теркәү турындагы гариза;
  2. территориаль жәмәгатъ үзидарәсен булдыру турында карар кабул ителгән гражданнар жыены беркетмәсе (протоколы); анда вәкаләтле вәкилләрнең һәркайсының фамилиясе, исеме, атасының исеме, туган елы, ае, көне, паспортының яисә гражданның паспортын алыштыручы документның сериясе, номеры һәм бирелү датасы, яшәү урыны адресы күрсәтелергә тиеш;
  3. территориаль жәмәгатъ үзидарәсе уставының ике нөхсәсе (экземпляры).
2. Әлеге статьяның 1 нче пунктында билгеләнгән документлардан башка бүтән документларны тәкъдим итүне таләп итүгә юл куелмый.

Вәкаләтле вәкилгә документларның исемлеге һәм аларны алу датасы күрсәтелгән квитанция (расписка) бирелә.

3. Авыл жирлеге Башлыгы, территориаль жәмәгать үзидарәсе уставын теркәү турындагы документлар килгән көннән башлап ике атналык срокта, аны алдан карауны һәм уставны теркәү яисә аны теркәүдән баш тарту турында авыл жирлеге Советы карары проектын әзерләүне оештыра.
4. Гражданнар жыенының вәкаләтле вәкилләре территориаль жәмәгать үзидарәсе уставын алдан караганда һәм авыл жирлеге Советы утырышында киңәш бирү тавышы хокукы белән катнашырга хокуклы.
5. Авыл жирлеге Советы, әлеге статьяның 1 нче өлешендә күрсәтелгән документлар авыл жирлеге Башлыгы тарафыннан алынган көннән башлап 30 көн эчендә, территориаль жәмәгать үзидарәсе уставын теркәү яисә аны теркәүдән баш тарту турында карар кабул итә. Уставны теркәүдән баш тарту нигезләнгән булырга тиеш.
6. Территориаль жәмәгать үзидарәсе уставы нормаларының Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына, авыл жирлеге Уставына, башка муниципаль норматив хокукый актларга каршы килүе территориаль жәмәгать үзидарәсе уставын теркәүдән баш тарту өчен нигез булып тора.
7. Территориаль жәмәгать үзидарәсен булдыруның максатка ярашлы булмавына сылтап, территориаль жәмәгать үзидарәсе уставын теркәүдән баш тартуга юл куелмый.
8. Территориаль жәмәгать үзидарәсе уставын теркәү мәсьәләсе буенча авыл жирлеге Советы тарафыннан кабул ителгән нигезле карар, өч көн эчендә, язмача рәсми рәвештә, гражданнар жыенының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләре) игътибарына житкерелергә тиеш.
9. Авыл жирлеге Советы тарафыннан территориаль жәмәгать үзидарәсе уставын теркәү турында карар кабул ителгән очракта, уставның теркәү турында билге куелган бер нөхсәсе гражданнар жыенының вәкаләтле вәкиленә тапшырыла, икенче нөхсәсе авыл жирлеге Советында саклана.
10. Территориаль жәмәгать үзидарәсе уставына кертелә торган үзгәрешләр әлеге статьяда билгеләнгән тәртиптә авыл жирлеге Советы тарафыннан теркәлергә тиеш. Күрсәтелгән үзгәрешләр теркәлгән көннән башлап үз көченә керә.

20 статья. Ачык тыңлаулар, жәмәгатьчелек фикер алышулары

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча муниципаль норматив хокукый актлар проектлары турында авыл жирлеге халкы катнашында фикер алышу өчен, авыл

жирлеге Советы, авыл жирлеге Башлыгы тарафыннан ачык тыңлаулар үткәрелергә мөмкин.

2. Ачык тыңлаулар халык, Жирлек Советы яисә авыл жирлеге Башлыгы инициативасы буенча үткәрелә.

Халык яисә авыл жирлеге Советы инициативасы буенча үткәрелә торган ачык тыңлаулар авыл жирлеге Советы тарафыннан, ә авыл жирлеге Башлыгы инициативасы буенча үткәрелә торганнары авыл жирлеге Башлыгы тарафыннан билгеләнә.

3. Ачык тыңлауларга түбәндәгеләр чыгарылырга тиеш:

1. *муниципаль берәмлек уставы проекты, шулай ук әлеге уставны әлеге норматив хокукый актларга ярашлы хәлгә китерү максатыннан, уставка Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы конституциясе яисә законнары кагыйдәләрен төгәл кабатлау формасында үзгәрешләр кертү очракларыннан тыш, әлеге уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы муниципаль норматив хокукый акт проекты;*
2. *авыл жирлеге бюджеты проекты һәм аның үтәлеше турындагы хисап;*
3. *авыл жирлеген социаль-иқтисади үстерү стратегиясе проекты;*
4. *«Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясына ярашлы рәвештә муниципаль берәмлекне үзгәртеп кору өчен тавыш бирү яисә гражданныр сходлары аша белдерелгән муниципаль берәмлек халкының ризалыгын алу таләп ителгән очраклардан тыш, авыл жирлеген үзгәртү кору турындагы мәсьәләләр.*
4. Ачык тыңлаулар үткәрү турындагы карар, әгәр гамәлдәге законнарда башка срок күздә тотылмаган булса, авыл жирлегенә тиешле органы яисә вазыйфаи заты тарафыннан муниципаль норматив хокукый акт проекты караласы көнгә кадәр ким дигәндә 20 көн алдан кабул ителергә тиеш.
5. Ачык тыңлаулар үткәрү, аларны уздыру вакыты һәм урыны күрсәтелгән карар һәм ачык тыңлауларга чыгарыла торган тиешле муниципаль норматив хокукый акт проекты, әгәр гамәлдәге законнарда башка срок күздә тотылмаган булса, ачык тыңлаулар уздырыласы көнгә кадәр ким дигәндә 7 көн алдан бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.
6. Ачык тыңлаулар үткәрү турындагы карар бастырып чыгарылган көннән алып аларны уздыру көненә кадәр авыл жирлеге халкы авыл жирлеге Башлыгына ачык тыңлауларга чыгарыла торган мәсьәлә буенча язмача тәкъдимнәр һәм искәرمәләр, шул исәптән ачык тыңлауларга чыгарыла торган муниципаль норматив хокукый акт проектына төзәтмәләр һәм башка тәкъдимнәр жибәрергә хокуклы. Авыл жирлеге Башлыгы килеп төшкән тәкъдимнәрне һәм искәرمәләрне гомумиләштерүне оештыра. Күрсәтелгән тәкъдимнәр һәм искәرمәләр ачык тыңлауларда катнашучылар игътибарына житкерелә.
7. Ачык тыңлаулар муниципаль норматив хокукый акт проекты караласы көнгә кадәр ким дигәндә 7 көн алдан үткәрелә. Ачык тыңлаулар белгечләр, экспертлар, кызыксынучы затларны чакырып уздырыла. Ачык тыңлауларда авыл жирлегендә яшәүче һәркем катнашырга хокуклы.

8. Ачык тыңлаулар уздыру нәтижеләре буенча тәкъдимнәр (рекомендацияләр) кабул ителә, алар ачык тыңлауларга чыгарылган муниципаль норматив хокукый акт проектын кабул итү үз компетенцияләренә кертелгән жирле үзидарә органнары һәм авыл жирлеге вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри рәвештә каралырга тиеш.
9. Ачык тыңлаулар нәтижеләре, шул исәптән кабул ителгән карарларның нигезләнгән дәлилләре, әгәр гамәлдәге законнарда башка срок күздә тотылмаган булса, ачык тыңлаулар үткәрелгәннән соң 5 көннән дә соңга калмыйча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.
10. Ачык тыңлауларны оештыру һәм үткәрү тәртибе авыл жирлеге Советы тарафыннан раслана торган норматив хокукый акт белән билгеләнә.
11. Генераль планнар проектлары, жир аннан файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре проектлары, территорияне планлаштыру проектлары, территорияне межалау проектлары, территорияләргә төзекләндерү кагыйдәләре проектлары, күрсәтелгән расланган документларның берсенә үзгәрешләр кертүне күздә тоткан проектлар, жир участогын яисә капитал төзелеш объектын шартлы рәвештә рөхсәт ителгән файдалану төренә рөхсәт бирү турындагы карарлар проектлары, рөхсәт ителгән төзелешнең чик параметрларыннан тайпылырга рөхсәт бирү, капитал төзелеш объектларын реконструкцияләү турындагы карарлар проектлары буенча, расланган жир аннан файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре булмаганда жир участокларының һәм капитал төзелеш объектларының рөхсәт ителгән файдалануының бер төрен мондый файдалануының башка төренә үзгәртү мәсьәләләре буенча жәмәгатьчелек фикер алышулары яисә ачык тыңлаулар үткәрелә, аларны оештыру һәм үткәрү тәртибе шәһәр төзелешә эшчәнлегә турындагы законнар кагыйдәләрен исәпкә алып, авыл жирлеге уставы һәм (яисә) авыл жирлеге Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

21 статья. Авыл жирлеге гражданнар жыены

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр турында фикер алышу, халыкка жирле үзидарә органнары һәм авыл жирлегенә жирле үзидарә вазыйфаи затлары эшчәнлегә турында мәгълүмат бирү, инициативалы проектлар кертү һәм аларны карау мәсьәләләре буенча фикер алышу, авыл жирлеге территориясендә территориаль жәмәгать үзидарәсен гамәлгә ашыру өчен гражданнар жыеннары үткәрелергә мөмкин. Гражданнар жыеннары микрорайоннар, торақ массивлары, кварталлар, урамнар, торақ йортлар буенча чакырыла.

2. Гражданнар жыены халык, авыл жирлеге Советы, авыл жирлеге Башлыгы инициативасы буенча, шулай ук территориаль жәмәгәт үзидарәсе уставында күздә тотылган очракларда үткәрелә.

3. Авыл жирлеге Советы яисә авыл жирлеге Башлыгы инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар жыены, тиешлечә, авыл жирлеге Советы яисә авыл жирлеге Башлыгы тарафыннан билгеләнә.

Халык башлангычы (инициативасы) буенча үткәрелә торган гражданнар жыелышы — территория жирле үзидарә органнарының, тиешле территориядә яшәүче һәм жыелышта катнашырга хокукы булган халык санының 10 проценттан да ким булмаган гражданнар төркеменен, әлеге территорияләрдә урнашкан предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар житәкчеләренен язмача тәкъдиме буенча авыл жирлеге Советы тарафыннан билгеләнә.

Гражданнар жыелышын үткәрү турындагы тәкъдимдә аның каравына чыгарыла торган мәсьәләләр исемлеге, жыелышны үткәрүнең күздә тотылган вакыты һәм урыны булырга тиеш. Тәкъдимгә вәкаләтле затлар кул куярга тиеш, әгәр жыелыш үткәрү башлангычы белән гражданнар төркеме мөрәжәгать итсә — әлеге гражданнар тарафыннан аларның һәркайсының фамилиясе, исеме, атасының исеме, туган датасы, яшәү урыны адресы күрсәтелеп кул куела.

Авыл жирлеге Советы гражданнар жыелышын үткәрү турында кертелгән тәкъдимне үзенә чираттагы (якын арадагы) утырышында карый.

Авыл жирлеге Советы, максатка ярашлы булмау сылтавы белән, гражданнар жыелышын үткәрүдән баш тартырга хокуклы түгел.

5. Территория жирле үзидарәсен гамәлгә ашыру максатыннан гражданнар жыелышын билгеләү һәм үткәрү тәртибе территория жирле үзидарәсе уставы белән билгеләнә.

6. Гражданнар жыелышын үткәрү вакыты һәм урыны турында, шулай ук фикер алышуга кертелә торган мәсьәләләр турында тиешле территориядә яшәүчеләр жыелыш үткәрелә торган көнгә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча хәбәрдар ителәләр; моның өчен массакүләм мәгълүмат чаралары, почта хәбәрнамәләре, фатирларны (ишегалларын) йөрөп чыгу, белдерүләр һәм мөмкин булган башка чаралар файдаланыла.

Гражданнар жыелышын эзерләүне һәм үткәрүне авыл жирлеге Башкарма комитеты тәэмин итә.

7. Жыелышлар эшендә әлеге территориядә яшәүче, сайлау хокукына ия булган гражданнар катнашырга хокуклы. Жыелышта катнашырга хокукы булган гражданнарның гомуми саны Россия Федерациясе гражданның Россия Федерациясе чикләрендә килү урыны буенча һәм яшәү урыны буенча теркәү исәбе мәгълүматлары нигезендә билгеләнә (бу мәгълүматлар муниципаль сайлаулар үткәргәндә файдаланыла).

8. Гражданнар жыены авыл жирлегенен жирле үзидарә органнарына һәм жирле үзидарә вазыйфай затларына мөрәжәгатьләр кабул итә ала, шулай ук авыл

жирлегенен жирле үзидарэ органнары Һәм жирле үзидарэ вазыйфаи затлары белән үзара мөнәсәбәтләрдә гражданнар жыены исеменнән эш итәргә вәкаләтле затларны сайлый ала.

9. Территориаль жәмәгать үзидарәсен гамәлгә ашыру белән бәйлә мәсьәләләр буенча үткәрелә торган гражданнар жыены территориаль жәмәгать үзидарәсе уставы белән аның компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр буенча карар кабул итә.
10. Гражданнар жыенында кабул ителгән мөрәжәгатьләр, мөрәжәгатьләрдәге мәсьәләләргә чишү үз компетенцияләренә кертелгән жирле үзидарә органнары Һәм авыл жирлегә жирле үзидарә вазыйфаи затлары тарафыннан язмача җавап жибәреп, мәжбүри рәвештә каралырга тиеш.
11. Гражданнар жыенын билгеләү Һәм үткәрү тәртибе, шулай ук гражданнар жыены вәкаләтләре федераль закон, әлеге Устав Һәм авыл жирлегә Советының норматив хокукий акты, территориаль жәмәгать үзидарәсе уставы белән билгеләнә.
12. Гражданнар жыены йомгаклары, ул үткәрелгәннән соң бер айлык срокта, рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

22 статья. Авыл жирлегә гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы)

1. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирле әһәмияттәге мәсьәләләр турында фикер алышу Һәм авыл жирлегендә яшәүче барлык халык вәкилләренен фикерен ачыклау кирәк булган очракта үткәрелә. Авыл жирлегенен тиешле территориаль өлешләрендә яшәүчеләр арасынан гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыенын чакыру кыенлашкан очракларда, шул исәптән тиешле территориядә яшәүче Һәм гражданнар жыенында катнашырга хокуклы халык саны 100 кешедән артканда үткәрелә.
2. Гражданнар конференциясен (делегатлар жыелышын) билгеләү Һәм үткәрү, делегатларны сайлау тәртибе әлеге Устав, авыл жирлегә Советының норматив хокукий акты, территориаль жәмәгать үзидарәсе уставы белән билгеләнә.
3. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыены вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.
4. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) халык, авыл жирлегә Советы, авыл жирлегә Башлыгы инициативасы буенча үткәрелә. Авыл жирлегә Советы яисә авыл жирлегә Башлыгы инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы), тиешлечә, авыл жирлегә Советы яисә авыл жирлегә Башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халык инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) авыл жирлегә Советы тарафыннан билгеләнә.

5. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы), әгәр анда гражданнар жыеннарында сайланган һәм тиешле территориядә яшәүче, уналты яше тулган халыкның ким дигәндә өчтән бер өлешен тәкъдим итүче делегатларның ким дигәндә өчтән ике өлеше катнашса, хокуклы (кворумга ия) дип санала. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) карарлары конференциядә катнашучы делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.
6. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) йомгаклары, ул үткәрепкәннән соң бер айлык срокта, рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

23 статья. Авыл жирлеге гражданнар сходы

1. Гражданнар сходы халык тарафыннан жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашу формасы булып тора.
2. Гражданнар сходы «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында»гы Федераль законда күздә тотылган очракларда һәм Лаеш муниципаль районы Татар Янтыгы авыл жирлеге Советы карары белән расланган «Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Янтыгы авыл жирлеге составына керүче торак пунктларда гражданнар сходына әзерлек күрү һәм аны үткөрү тәртибе турында»гы Нигезләмәгә ярашлы рәвештә үткөрелә.
3. «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясында күздә тотылган очракларда гражданнар сходы түбәндәге мәсьәләләр буенча үткәрелергә мөмкин:
  1. торак пунктта, әлеге торак пункт составына керткән жирлек (муниципаль район) чикләрен үзгәртү һәм бу үзгәреш нәтижәсендә әлеге торак пункт территориясен башка жирлек (муниципаль район) территориясенә кертү мәсьәләсе буенча;
  2. жирлек составына керүче торак пунктта, әлеге торак пункт территориясендә гражданнарның үзара салым акчаларын кертү һәм алардан файдалану мәсьәләсе буенча;
  3. авыл торак пунктында, авыл торак пункты старостасы кандидатурасын алга сөрү мәсьәләсе буенча, шулай ук авыл торак пункты старостасы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату мәсьәләсе буенча;

4. авыл торак пунктында гражданнар сходы, шулай ук Россия Федерациясенең муниципаль хезмәт турындагы законнарында күздә тотылган очракларда, муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүгә конкурс уздырганда конкурс комиссиясе составына кандидатлар алга сөрү максатыннан да үткәрелергә мөмкин.
  4. Гражданнар сходы муниципаль берәмлек башлыгы тарафыннан яисә торак пунктта яшәүче, сайлау хокукына ия булган һәм ким дигәндә 10 кешедән торган гражданнар төркеме инициативасы буенча чакырылырга мөмкин.
  5. Сход үткәрү инициативасын яклап жыйрга кирәк булган имзалар саны әлеге торак пункт территориясендә даими яисә күбрәк яшәүче, яшәү урыны буенча теркәлгән һәм сайлау хокукына ия булган гражданнар санының 5 процентын тәшкил итәргә тиеш, әмма 25 имзадан ким булырга алмый.
  6. Муниципаль берәмлек башлыгы тарафыннан чакырыла торган гражданнар сходы муниципаль берәмлек башлыгы карары (постановление) белән билгеләнә, инициатив төркем тарафыннан чакырыла торган гражданнар сходы муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы карары белән билгеләнә.
  7. Торак пунктта яшәүчеләр гражданнар сходы үткәреләсе вакыт һәм урын турында алдан хәбәрдар ителәләр, шулай ук «Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Янтыгы авыл жирлегенә составына керүче торак пунктларда гражданнар сходына эзерлек күрү һәм аны үткәрү тәртибе турында»гы Нигезләмәдә билгеләнгән тәртиптә, гражданнар сходы карарына чыгарыла торган мәсьәлеләр буенча муниципаль хокукый акт проекты һәм материаллар белән алдан таныштырылалар.
  8. Сходта кабул ителгән карарлар муниципаль хокукый актлар булып тора, муниципаль берәмлек башлыгы тарафыннан имзалана һәм Татарстан Республикасының муниципаль норматив хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш.
9. Әлеге статьяда күздә тотылган гражданнар сходы, әгәр анда торак пунктта яисә жирлектә яшәүче һәм сайлау хокукына ия булган халыкның яртысыннан күбрәгә катнашса, хокуклы (кворумга ия) дип санала. Торак пунктта әлеге торак пунктта яшәүче һәм сайлау хокукына ия булган халыкның яртысыннан күбрәгенә бер үк вакытта бергә катнашу мөмкинлегенә булмаган очракта, гражданнар сходы, әлеге уставка ярашлы рәвештә, гражданнар сходы үткәрү турында карар кабул ителгән көннән башлап бер айдан артмаган срокта этаплап үткәрелә. Бу очракта гражданнар сходында элек катнашкан затлар алдагы этапларда тавыш бирүдә катнашмыйлар. Гражданнар сходы карары, әгәр аның өчен гражданнар сходында катнашучыларның яртысыннан күбрәгә тавыш бирсә, кабул ителгән дип санала;

10. Гражданнар сходы жирлек составына керүче торак пункт территориясенә бер өлешендә, әлегә торак пункт территориясенә әлегә өлешендә гражданнарның үзара салым акчаларын кертү һәм алардан файдалану мәсьәләсе буенча үткәрелергә мөмкин.

Мондый гражданнар сходы торак пункт территориясенә тиешле өлешендә яшәүче һәм ким дигәндә 10 кешедән торган гражданнар төркеме инициативасы буенча жирлек Советы тарафыннан чакырыла.

Гражданнар сходы үткәрелә торган торак пункт территориясә чикләре, жирлек җәмһияттәгә тиешле мәсьәләне чишкәндә торак пункт территориясенә күрсәтелгән өлешендә яшәүчеләр мәнфәгатьләренә гомумилеге критерийларыннан чыгып, жирлек Советы карары белән билгеләнә.

24 статья. Авыл жирлегә гражданнарыннан сораштыру

1. Гражданнардан сораштыру авыл жирлегенә бөтен территориясендә яисә аның территориясенә бер өлешендә халыкның фикерен ачыклау һәм жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары, шулай ук дәүләт хакимияте органнары тарафыннан карарлар кабул иткәндә бу фикерне исәпкә алу максатыннан үткәрелә.

Сораштыру нәтижеләре тәкъдим итү (рекомендация) характерында гына була.

2. Гражданнардан сораштыруда авыл жирлегенә сайлау хокукына ия булган халкы катнашырга хокуклы. Инициативалы проектны яклау буенча гражданнарның фикерен ачыклау мәсьәләсе буенча үткәрелә торган сораштыруда муниципаль берәмлекнең яисә уналты яше тулган һәм инициативалы проектны тормышка ашыру күздә тотылган аның өлешенә халкы катнашырга хокуклы.

3. Гражданнардан сораштыру түбәндәгеләрнең инициативасы буенча үткәрелә:

- авыл жирлегә Советы яисә авыл жирлегә Башлыгы инициативасы буенча — жирле җәмһияттәгә мәсьәләләр буенча;
- Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары инициативасы буенча — республика һәм республикаара җәмһияттәгә объектлар өчен авыл жирлегә жирләренә максатчан билгеләнешен үзгәртү турында карарлар кабул иткәндә гражданнар фикерен исәпкә алу өчен;
- муниципаль берәмлекнең яисә инициативалы проектны тормышка ашыру күздә тотылган аның өлешенә уналты яше тулган халкы инициативасы буенча — әлегә инициативалы проектны яклау турында гражданнар фикерен ачыклау өчен.

4. Гражданнардан сораштыруны билгеләү һәм үткәрү тәртибе авыл жирлегә Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

5. Гражданнардан сораштыруны билгеләү турындагы карар авыл жирлеге Советы тарафыннан кабул ителә. Гражданнардан сораштыру үткәрү өчен Интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге Лаеш муниципаль районының түбәндәге веб-адрес буенча урнашкан рәсми сайты файдаланылырга мөмкин: <http://laishevo.tatarstan.ru>. Авыл жирлеге Советының сораштыру билгеләү турындагы карарында түбәндәгеләр билгеләнә:
  - *сораштыру үткәрү датасы һәм сроклары;*
  - *сораштыру уздырганда тәкъдим ителә торган мәсьәләнең (мәсьәләләрнең) формулировкасы;*
  - *сораштыру үткәрү методикасы;*
  - *сораштыру бите (опросный лист) формасы;*
  - *сораштыруда катнашучы авыл җирлеге халкының минималь саны;*
  - *Интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә муниципаль берәмлекнең рәсми сайтын файдаланып гражданнардан сораштыру үткәргән очракта, сораштыруда катнашучыларның шәхесен ачыклау (идентификацияләү) тәртибе.*
6. Авыл җирлеге халкы гражданнардан сораштыру үткәрелү турында сораштыру уздырыласы көнгә кадәр ким дигәндә 10 көн алдан хәбәрдар ителә.
7. Гражданнардан сораштыруга эзерлек күрү һәм аны үткәрү белән бәйле чараларны финанслау түбәндәгеләр исәбенә гамәлгә ашырыла:
  - *авыл җирлеге бюджеты акчалары исәбенә — сораштыру авыл җирлегенең җирле үзидарә органнары яисә муниципаль берәмлек халкы инициативасы буенча үткәрелгәндә;*
  - *Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбенә — сораштыру Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары инициативасы буенча үткәрелгәндә.*
8. Сораштыру нәтиҗәләре, ул үткәрелгәннән соң бер айлык срокта, бастырып чыгарылырга (халыкка җиткерелергә) тиеш. Сораштыру нәтиҗәләре белән авыл җирлегендә яшәүче һәркем танышырга хокуклы. Сораштыру нәтиҗәләре авыл җирлегенең җирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле карарлар кабул иткәндә мәҗбүри рәвештә исәпкә алынырга тиеш.

25 статья. Авыл җирлегенең җирле эһәмияттәге иң мөһим мәсьәләләрен халык булып фикер алышу

1. Муниципаль хокукий актлар проектларын һәм җирле эһәмияттәге башка иң мөһим мәсьәләләрен халык булып фикер алышуга чыгару турындагы карар, авыл җирлеге Советы билгели торган тәртиптә, авыл җирлеге Советының үз инициативасы буенча яисә тиешле территориядә яшәүче гражданнар таләбе буенча кабул ителә.
2. Муниципаль хокукий акт проекты тексты һәм халык булып фикер алышуга чыгарыла торган мәсьәләләр буенча башка материаллар, аларны халык булып фикер алышуга чыгару турында карар кабул ителгәннән соң биш көннән дә соңга

калмыйча, гаммәви мәғълүмат чараларында бастырылып чыгарыла, авыл жирлеге халкына таратыла, халык танышу өчен үтемле булган урыннарда урнаштырыла, башка ысуллар белән халыкка житкерелә.

3. Мәсьәләне халык булып фикер алышуга чыгару белән бер үк вакытта, авыл жирлеге Советы фикер алышу барышында килеп төшә торган тәкъдимнәрне һәм искәrmәләрне карау буенча эшне оештыру срогын һәм тәртибен билгели, күрсәтелгән максат өчен махсус комиссия төзи.
4. Авыл жирлеге Советы үзе чыгарган муниципаль хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка иң мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышуны тәмин итә, моның өчен кирәкле шартлар тудыра.
5. Халык булып фикер алышуга чыгарылган мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәrmәләр авыл жирлеге Советына жиbәрелә.
6. Муниципаль хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка иң мөһим мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәrmәләр авыл жирлеге Советы тарафыннан карала.
7. Халык булып фикер алышу йомгаклары турында халыкка мәғълүмат житкерелә.

26 статья. Авыл жирлегенәң жәмәгәть (консультатив) советлары

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча карарлар эшләү һәм аларны тормышка ашыру вакытында халыкның ихтыяжларын һәм мәнфәгатьләрен исәпкә алу, жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә жәмәгәтьчелек контролен гаммәлгә ашыру максатыннан, гражданның һәм авыл жирлеге жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеген тәмин итү өчен авыл жирлегенәң Жәмәгәть советы төзелә.
2. Авыл жирлегенәң Жәмәгәть советы аның эшчәнлегендә авыл жирлеге халкының, ижтимагый берләшмәләр һәм башка коммерциягә карамаган оешмалар вәкилләренәң ирекле катнашуы нигезендә формалаша.
3. Авыл жирлеге Жәмәгәть советын формалаштыру тәртибе, аның вәкаләтләре, аның утырышларын уздыру һәм карарлар кабул итү тәртибе, авыл жирлегенәң жирле үзидарә органнарының мәғълүмат бирүгә, консультацияләр уздыруга һәм авыл жирлеге Жәмәгәть советы эшчәнлегенә ярдәм итүнең башка мәсьәләләренә кагылышлы хокуклары, бурычлары һәм жаваплылыгы, аны таркату процедурасы, шулай ук аны оештыруның һәм эшчәнлегенәң башка мәсьәләләре авыл жирлеге Советы тарафыннан раслана торган нигезләмә белән билгеләнә.
4. Башка Жәмәгәть (консультатив) советлары авыл жирлегенәң жирле үзидарә органнары каршында аларның карарларына ярашлы рәвештә төзелергә мөмкин.
5. Жәмәгәть (консультатив) советларында эш жәмәгәтьчелек нигезләрендә гамәлгә ашырыла.

27 статья. Гражданнарның авыл жирлегә жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре

1. Гражданнар авыл жирлегенә жирле үзидарә органнарына шәхси һәм коллектив рәвештә мөрәжәгать итәргә хокуклы.
2. Гражданнарның мөрәжәгатьләре «Россия Федерациясе гражданнарының мөрәжәгатьләрен карау тәртибе турында» 2006 елның 2 маендагы 59-ФЗ номерлы Федераль закон һәм «Татарстан Республикасында гражданнарның мөрәжәгатьләре турында» 2003 елның 12 маендагы 16-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда каралырга тиеш.
3. Гражданнарның мөрәжәгатьләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен жирле үзидарә вазыйфаи затлары Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә җаваплылыкка тартылалар.

28 статья. Авыл жирлегендә яшәүчеләр тарафыннан жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыруның һәм анда катнашудың башка формалары

1. Федераль законнарда ярашлы рәвештә әлеге Уставта күздә тотылган халык тарафыннан жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашу формалары белән беррәттән, гражданнар жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарда, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формаларда да катнашырга хокуклы.
2. Авыл жирлегендә яшәүчеләр тарафыннан жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы канунлык һәм ирекле принципнарына нигезләнгән.
Авыл жирлегенә жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә вазыйфаи затлары халыкка авыл жирлегендә яшәүчеләр тарафыннан жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыруда һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуында ярдәм итәргә бурычлы.

III Бүлек. АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ СОВЕТЫ

29 статья. Авыл жирлегә Советы — авыл жирлегенә жирле үзидарә вәкиллекле органы

1. Авыл жирлеге Советы — авыл жирлегенен даими эшләүче сайлап куела торган коллегиаль жирле үзидарә вәкиллекле органы.
2. Авыл жирлеге Советының рәсми атамасы — «Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Янтыгы авыл жирлеге Советы» (алга таба — авыл жирлеге Советы).
3. Авыл жирлеге Советының вәкаләтләр срогы — 5 ел.
4. Авыл жирлеге Советы авыл жирлегендә яшәүчеләр алдында хисаплы һәм алар тарафыннан контрольдә тотыла.
5. Авыл жирлеге Советының мөһәре, үз атамасы язылган бланклары бар.
6. Авыл жирлеге Советы эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары, Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясенә ярашлы рәвештә, авыл жирлеге бюджетында аерым юл белән күздә тотыла.

30 статья. Авыл жирлеге Советы составы

1. Авыл жирлеге Советы бер мандатлы сайлау округлары буенча муниципаль сайлауларда сайлана торган 10 депутаттан тора.
2. Авыл жирлеге Советы, аның составына авыл жирлеге Советының билгеләнгән санының ким дигәндә өчтән ике өлешле депутат итеп сайланган очракта, хокуклы (кворумга ия) дип санала.

31 статья. Авыл жирлеге Советы депутатының, жирле үзидарәнен сайлап куела торган затының, жирле үзидарәнен сайлап куела торган органы әгъзасының статусы

1. Авыл жирлеге Советы депутатының вәкаләтләре уку сайланган көннән башлана һәм яңа чакырылыш авыл жирлеге Советы эше башланган көнне туктатыла.
2. Әлеге Уставта билгеләнгән очраклардан тыш, авыл жирлеге Советы депутаты даими булмаган нигездә эшли, депутатлык эшчәнлеген төп эш урыны буенча хезмәт һәм вазыйфай бурычларын үтәү белән бергә алып бара.
3. Авыл жирлеге Советы депутаты статусы белән бәйле чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.
4. Авыл жирлеге Советы депутатына Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарына, әлеге Уставка, авыл жирлеге Советы карарларына ярашлы рәвештә үз вәкаләтләрен тоткарлыксыз гамәлгә ашыру өчен шартлар тәмин ителә.
5. Авыл жирлеге Советы депутаты авыл жирлеге Советы тарафыннан раслана торган Депутатлык этикасы кагыйдәләрен үтәргә бурычлы, аларда шул исәптән депутатның түбәндәге йөкләмәләре булырга тиеш:
1. аңа шәхсән яисә аның якин туганнарына кагылышлы мәсьәләләрне чишкәндә жирле үзидарә органнары, оешмалар, вазыйфай затлар, муниципаль

хезмәткәрләр һәм гражданнар эшчәнлегенә йогынты ясау өчен депутат статусын файдаланмаса;

2. депутатлык бурычларын объектив үтәүдә шик тудырырга мөмкин булган тәртиптән тыелырга, шулай ук үзенә абруена яисә авыл жирлегә Советы авторитетына зыян китерә алган низаглы (конфликтлы) хәлләрдән качарга;
3. мәнфәгатьләр низагы — шәхси кызыксыну депутатлык бурычларын объектив үтәүгә йогынты ясаган яисә йогынты ясый алган очрак — туу куркынычы булганда, бу хакта авыл жирлегә Советына хәбәр итәргә һәм әлеге мәнфәгатьләр низагын кисәтүгә яисә жайга салуга юнәлдерелгән Совет карарын үтәргә;
4. авыл жирлегә Советында билгеләнгән гаммәви чыгыш ясау кагыйдәләрен үтәргә;
5. депутатлык бурычларын үтәү белән бәйле рәвештә үзенә мәғлүм булган, федераль закон нигезендә конфиденциаль характердагы мәғлүматларга кертелгән мәғлүматларны хәбәр итмәскә (таратмаса) һәм аларны депутатлык эшчәнлегә белән бәйле булмаган максатларда файдаланмаса;
6. депутатлык бурычларын үтәү белән бәйле рәвештә физик һәм юридик затлардан бүләкләр (акчалата бүләкләүләр, ссудалар, хезмәтләр, күнел ачу, ял итү, транспорт чыгымнарын түләү һәм башка бүләкләр) алмаса.

6. Депутат, жирле үзидарәнең сайлап куела торган органы эгъзасы «Коррупциягә каршы тору турында» 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны үтәргә, бурычларны башкарырга тиеш. «Коррупциягә каршы тору турында» 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнары аларның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында» 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (вкладлар) ачуны һәм булуны, нәкъ акчаларны һәм кыйммәтлеләкләрне саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны үтәмәгән, бурычларны башкармаган очракта, әгәр «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда башкасы күздә тотылмаган булса, депутатның, жирле үзидарәнең сайлап куела торган органы эгъзасының, жирле үзидарәнең сайлап куела торган вазыйфаи затының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла.
7. Авыл жирлегә Советы депутаты тарафыннан Россия Федерациясенә коррупциягә каршы тору турындагы законнарына ярашлы рәвештә тәкъдим ителә торган керемнәр, чыгымнар, мөлкәт һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләр турындагы мәғлүматларның дөрөсләгән һәм тулылыгын тикшерү

Татарстан Республикасы Рәисе карары буенча, Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән тәртиптә уздырыла.

8. «Коррупциягә каршы торы турында» 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнары аларның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында» 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясә территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (вкладлар) ачуны һәм булуны, нәкъ акчаларны һәм кыйммәтлеләкләрне саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны үтәмәү, бурычларны башкармау фактлары ачыкланганда, Татарстан Республикасы Рәисе депутатның, жирле үзидарәнең сайлап куела торган органы әгъзасының вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату яисә күрсәтелгән затларга карата башка җаваплылык чарасын куллану турындагы гариза белән тиешле карар кабул итәргә вәкаләтле жирле үзидарә органына яисә судка мөрәҗәгать итә.
9. Депутатның сайлаучылар белән очрашулары махсус бүлеп бирелгән биналарда, урыннарда, шулай ук ишегалды эче территорияләрендә үткәрелә, бу очрашуларны уздыру тормышны тәмин итү объектларының, транспорт яисә социаль инфраструктураның, элемент эшчәнлегенә бозылуына, җәяүлеләр һәм (яисә) транспорт чаралары хәрәкәтенә яисә гражданның тораң бүлмәләренә яки транспорт яисә социаль инфраструктура объектларына керүенә тоткарлыктар тудыруга китермәскә тиеш. Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органнарына яисә жирле үзидарә органнарына мондый очрашулар турында белдерү таләп ителми. Бу очракта депутат күрсәтелгән органнарда аларны уздыру датасы һәм вакыты турында алдан мәгълүмат бирергә хокуклы.
10. Жирле үзидарә органнары депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын үткәрү өчен махсус бүлеп бирелгән урыннарны билгелиләр, шулай ук депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын үткәрү өчен жирле үзидарә органнары тарафыннан бирелә торган биналар исемлеген һәм аларны бирү тәртибен билгелиләр.
11. Депутатның сайлаучылар белән гаммәви чара формасындагы очрашулары Россия Федерациясенә җыеннар, митинглар, демонстрацияләр, адымнар (шествиеләр) һәм пикетлаулар турындагы законнарына ярашлы рәвештә үткәрелә.
12. Россия Федерациясенә җыеннар, митинглар, демонстрацияләр, адымнар (шествиеләр) и пикетлаулар турындагы законнары белән билгеләнә торган гаммәви чара формасында депутатның сайлаучылар белән очрашуларын оештыруга яисә үткәргә тоткарлык ясау Россия Федерациясә законнары нигезендә административ җаваплылыкка тарту өчен нигез булып тора.

32 статья. Авыл жирлеге Советы депутатының сайлаучылар белән үзара мөнәсәбәте

1. Авыл жирлеге Советы депутаты сайлаучылар белән, шулай ук үзенә сайлау округы территориясендә урнашкан предприятие коллективлары, оешмалар, дәүләт һәм башка органнар белән элемтә тотат.
2. Авыл жирлеге Советы депутаты сайлаучылар алдында җаваплы һәм аларга хисаплы.
3. Авыл жирлеге Советы депутаты сайлаучылар алдында үз эше турында елга бер тапкырдан да кем булмыйча хисап тотат, даими рәвештә аларны авыл жирлеге Советы эше турында мәгълүматландырып тора, шулай ук аена бер тапкырдан да кем булмыйча сайлаучыларны кабул итүне уздыра.
4. Авыл жирлеге Советы депутаты авыл жирлегендә яшәүчеләрнең кануни хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәгатьләрен тәмин итү буенча законнарда күздә тотылган чараларны күрергә, шул исәптән алардан килеп төшкән тәкъдимнәрне, гаризаларны, шикаятьләрне карарга, аларда булган мәсьәләләрне дәрәжә һәм вакытында чишүгә булышлык итәргә бурычлы.

33 статья. Яңа сайланган авыл жирлеге Советы эшен оештыру

1. Яңа чакырылыш авыл жирлеге Советы, авыл жирлеге Советы депутатларының билгеләнгән саныннан ким дигәндә өчтән ике өлешә депутат итеп сайланган көннән соң, ун көннән дә соңга калмыйча үзенә беренче утырышына җыела. Сайлаулардан соң авыл жирлеге Советының беренче утырышы авыл жирлеге Башлыгы тарафыннан, ә аның булмаган очрагында — муниципаль сайлауларны һәм жирле референдумны үткәрү буенча Сайлау комиссиясе тарафыннан чакырыла.
2. Сайлаулардан соң авыл жирлеге Советының беренче утырышын, яңа авыл жирлеге Башлыгы сайланганчы, авыл жирлеге Советының яшь буенча иң өлкән депутаты ача һәм алып бара.

34 нче статья. Авыл жирлеге Советы компетенциясе

Авыл жирлеге Советы компетенциясенә түбәндәгеләр керә:

1. авыл жирлеге Уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү;
2. законнар нигезендә авыл жирлеге территориясендә һәммәсә өчен мәҗбүри кагыйдәләр билгеләү;
3. авыл жирлеге бюджетын һәм аның үтәлеше турындагы хисапны раслау;

4. Россия Федерациясенең салымнар һәм жыемнар турындагы законнарына ярашлы рәвештә жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм гамәлдән чыгару, аларны түләү буенча ташламалар бирү;
5. авыл жирлегенә чикләрен үзгәртү, авыл жирлеген үзгәртеп кору турында башлангыч (инициатива) белән чыгу;
6. авыл жирлегенә Советлар депутатларын сайлауларны билгеләү һәм авыл жирлегенә Советлар депутатларын сайлау буенча сайлау округлары схемасын раслау;
7. жирле референдум билгеләү;
8. авыл жирлегенә Башлыгын сайлау;
9. авыл жирлегенә Башлыгы урынбасарын сайлау;
10. авыл жирлегенә Советлар депутатлары арасынан муниципаль район Советына авыл жирлегенә вәкилен сайлау;
11. авыл жирлегенә Башкарма комитеты структурасын раслау, аның хезмәткәрләренә чиккә санын билгеләү;
12. авыл жирлегенә чикләрен үзгәртү, авыл жирлеген үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне, авыл жирлегенә Советлар депутатын чакырып алу буенча тавыш бирүне билгеләү;
13. Татарстан Республикасы Дәүләт Советында закон чыгару башлангычы хокукын гамәлгә ашыру;
14. авыл жирлегенә муниципаль милккә булган мөлкәт белән идарә итү һәм аңа эш итү тәртибен, шул исәптән федераль законнар нигезендә аны хосусыйлаштыру тәртибен һәм шартларын билгеләү; читкә юнәлтелүе авыл жирлегенә Советлар белән килешү буенча яисә ул раслаганнан соң гамәлгә ашырыла торган муниципаль мөлкәт төрләренә таләпнамәсен (переченен) билгеләү.
15. авыл жирлегенә муниципаль милккә булган мөлкәт белән идарә итү һәм аңа эш итү тәртибен, шул исәптән федераль законнар нигезендә аны хосусыйлаштыру тәртибен һәм шартларын билгеләү; читкә юнәлтелүе авыл жирлегенә Советлар белән килешү буенча яисә ул раслаганнан соң гамәлгә ашырыла торган муниципаль мөлкәт төрләренә таләпнамәсен (переченен) билгеләү;
16. муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзү, аларны үзгәртеп кору һәм бетерү турында карарлар кабул итү тәртибен, шулай ук, федераль законнарда күздә тотылган очракларны исәпкә алмыйча, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәтләренә, эшләренә башкаруга тарифлар билгеләү тәртибен билгеләү;
17. муниципаль хезмәттәшлек оешмаларында авыл жирлегенә катнашу тәртибен билгеләү;
18. жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә матди-техник һәм оештыру ягыннан тәмин итү тәртибен билгеләү;

- 19.авыл жирлеге Башлыгын отставкага жибөрү (чыгару) турында карар кабул итү;
- 20.авыл жирлегенен жирле үзидарэ органнары һәм жирле үзидарэ вазыйфаи затлары тарафыннан жирле эһәмияттәге мәсьәләләрне чишү буенча вәкаләтләрнең үтәлешен контрольдә тоту;
- 21.авыл жирлеге торак пунктларында урамнарға, мәйданнарға һәм гражданныр яши торган башка территорияләргә исемнәр бирү;
- 22.муниципаль махсуслаштырылган торак фондының торак бүлмәләрен бирү тәртибен билгеләү;
- 23.территория жирле үзидарэ органнарына авыл жирлеге бюджетыннан кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартларын һәм тәртибен билгеләү;
- 24.автоном коммерциягә карамаган оешмалар һәм фондлар формасында коммерциягә карамаган оешмалар төзү турында карарлар кабул итү;
- 25.авыл жирлеге Уставына һәм авыл жирлеге Советы карарларына аңлатма бирү;
- 26.авыл жирлеге Советы Регламентын һәм үз эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча башка карарлар кабул итү;
- 27.авыл жирлеге Советы аппараты турындагы нигезләмәне раслау;
- 28.авыл жирлегенен транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын һәм авыл жирлегенен социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын раслау, аларның таләпләре Россия Федерациясә Хөкүмәтә тарафыннан билгеләнә;
- 29.авыл жирлегенен социаль-иқтисади үсеш стратегиясен раслау;
- 30.авыл жирлеге территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслау;
- 31.муниципаль хокукый актларны рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү), авыл жирлеге халкына рәсми мәғлүматны житкерү өчен басма массакүләм мәғлүмат чарасын һәм (яисә) челтәр басмасын гамәлгә кую;
- 32.федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлекләренен вәкиллекле органнары карамагына кертелгән башка вәкаләтләр, шулай ук әлегә Устав белән авыл жирлеге Советы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләр.

2. Совет сельского поселения заслушивает ежегодные отчеты Главы сельского поселения о результатах его деятельности, деятельности Исполнительного комитета сельского поселения и иных подведомственных Главе сельского поселения органов местного самоуправления, в том числе о решении вопросов, поставленных Советом сельского поселения.

35 нче статья. Авыл жирлеге Советының эш тәртибе

1. Авыл жирлеге Советының эш тәртибе әлегә Устав һәм авыл жирлеге Советы Регламенты белән билгеләнә.
2. Авыл жирлеге Советы эшенен төп формасы булып аның утырышлары тора, аларда авыл жирлеге Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр чишелә.
3. Авыл жирлеге Советы утырышлары, анда сайланган депутатлар санының 50 проценттан да ким булмаганы катнашса, хокуклы була.

4. Авыл жирлеге Советының чираттагы утырышлары кирәклеккә күрә, әмма өч айга бер тапкырдан да сирәк түгел үткәрелә. Чираттан тыш утырышлар авыл жирлеге Башлыгы яисә авыл жирлеге Советы депутатларының билгеләнгән санының өчтән бер өлешеннән дә ким булмаган депутатлар төркеме башлангычы (инициативасы) буенча чакырыла.
5. Совет утырышлары авыл жирлеге Башлыгы тарафыннан чакырыла. Авыл жирлеге Советы депутатларына һәм чакырылган затларга чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртибе турында — ул үткәрелүгә кадәр биш көннән дә соңга калмыйча, ә чираттан тыш утырыш турында бер көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.
6. Авыл жирлеге Советы утырышлары ачык һәм ачыклык (гласность) нигезендә үткәрелә. Советның ачык утырышларында авыл жирлегенең теләсә кайсы кешесе катнашырга хокуклы.
Регламентта күздә тотылган очракларда, авыл жирлеге Советы ябык утырыш үткөрү турында карар кабул итәргә хокуклы, анда авыл жирлеге Советы тарафыннан чакырылган затлар, шулай ук законнар нигезендә утырышта катнашырга хокукы булган затлар гына катнаша ала.
7. Авыл жирлеге Советының һәр утырышында утырыш протоколы алып барыла. Утырыш протоколына утырыш үткәрелү датасы, урыны һәм вакыты турындагы мәгълүматлар кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр санап үтелә һәм тавыш бирү нәтижәләре күрсәтелә, кабул ителгән барлык карарлар теркәлә. Авыл жирлеге Советы утырышы протоколына авыл жирлеге Башлыгы кул куйганнан соң, аның белән авыл жирлегенең теләсә кайсы кешесе таныша ала.
8. Авыл жирлеге Советы утырышларында һәр депутатның бер тавышы бар. Авыл жирлеге Советы депутаты үзенең тавыш бирү хокукын шәхсән үзе гамәлгә ашыра. Авыл жирлеге Советы утырышларында тавыш бирү ачык (шул исәптән исемнәр буенча) һәм ябык (яшерен) булырга мөмкин. Тавыш бирүнең һәр төрен куллану очраклары әлеге Устав, авыл жирлеге Советы Регламенты белән билгеләнә.

36 нче статья. Авыл жирлеге Советы эшчәнлеген оештыру

1. Авыл жирлеге Советы эшчәнлеген оештыруны авыл жирлеге Башлыгы гамәлгә ашыра.
2. Авыл жирлеге Советы Регламентына ярашлы рәвештә, авыл жирлеге Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләрне алдан карау һәм әзерләү өчен, авыл жирлеге Башлыгыннан тыш, депутатлар арасыннан авыл жирлеге Советы эшчәнлегенең төп юнәлешләре буенча даими яисә вакытлы комиссияләр төзелергә һәм (яисә) күрсәтелгән мәсьәләләрне әзерләү өчен җаваплы депутатлар билгеләнергә мөмкин. Депутат икедән артык булмаган даими комиссиядә эшләрگә хокуклы.
3. Муниципаль программаларны, авыл жирлеге Советы карарлары проектларын әзерләү, авыл жирлеге карамагына кертелгән аеруча мөһим мәсьәләләрне фикер

алышу өчен, авыл жирлеге Советы каршында, аның карары буенча, депутатлар, авыл жирлеге Башкарма комитеты, жәмәгать берләшмәләре, оешмалар һәм предприятиеләр вәкилләре, белгечләр, экспертлар һәм авыл жирлеге халкы составында эшче, эксперт һәм башка киңәшмә төркемнәре төзелергә мөмкин.

37 нче статья. Авыл жирлеге Советы тарафыннан контроль функцияләргә гамәлгә ашыру

1. Авыл жирлеге Советы авыл жирлеге территориясендә әлеге Устав нигезләмәләренен, авыл жирлеге Советы тарафыннан кабул ителә торган норматив хокукий актларның үтәлешен, авыл жирлеге бюджетының башкарылуын, бюджеттан тыш фондлар акчаларының, авыл жирлеген үстерү программаларының кулланылышын, авыл жирлеге Башкарма комитеты эшчәнлеген контрольдә тотат.
2. Авыл жирлегенен жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфаи затлары тарафыннан законнарны, әлеге Уставны һәм башка муниципаль норматив хокукий актларны бозу фактлары ачыкланган очракта, авыл жирлеге Советы, авыл жирлеге Башлыгы карары буенча, күрсәтелгән фактларны тикшерү өчен депутатлар арасыннан вакытлы контроль комиссияләре төзелергә мөмкин.
3. Законнар нигезендә, авыл жирлеге Советы, авыл жирлеге Башлыгы башлангычы (инициативасы) буенча авыл жирлеге бюджеты акчаларыннан максатчан файдалануны, муниципаль мөлкәттән файдалануның нәтижәләлеген тикшерүләр (ревизияләр) үткәрелергә мөмкин. Күрсәтелгән контроль һәм эксперт-аналитика чараларын үткәргү тәртибе гамәлдәге законнар белән билгеләнә.
4. Авыл жирлеге Башкарма комитеты, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, вазыйфаи затлар, территория жирле үзидарә органнары, әгәр закон белән башкасы билгеләнмәгән булса, авыл жирлеге Советының, аның контроль комиссияләренен, авыл жирлеге Советы депутатының мөрәжәгәте буенча авыл жирлеге Советы карамагына керүче мәсьәләләр буенча соратыла торган мәгълүматны бирергә, ә законнарны, муниципаль норматив хокукий актларны бозуга күрсәтелгән очракта, хокук бозуларны бетерү һәм гаепле затларны җаваплылыкка тарту өчен кичекмәстән чаралар күрергә бурычлы.
5. Авыл жирлеге Советы авыл жирлеге Башлыгының үз эшчәнлегенә нәтижәләре, авыл жирлеге Башкарма комитеты һәм жирле үзидарәнен башка ведомство карамагындагы органнары эшчәнлегенә турында, шул исәптән авыл жирлеге Советы тарафыннан куелган мәсьәләләргә чишү турында еллык хисапларын тыңлый.
6. Авыл жирлеге Советы, контроль функцияләргә гамәлгә ашырганда, авыл жирлеге Башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкарма-бөерү эшчәнлегенә кысылырга хокукы түгел.

38 нче статья. Муниципаль район Советына авыл жирлеге вәкилен сайлау

1. Авыл жирлеге вәкиле авыл жирлеге Советы депутатлары арасыннан ТР Лаеш муниципаль районы Советына ачык тавыш бирү юлы белән сайлана.
2. Авыл жирлеге Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысыннан күбрәге үзенә тавышын биргән кандидат сайланган дип санала.

39 нчы статья. Авыл жирлеге Советы вәкаләтләрен вакытыннан элек туктату

1. Авыл жирлеге Советы вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан элек туктатылырга мөмкин:
  1. авыл жирлеге Советы тарафыннан үзен үзе таркату турында карар кабул ителгәндә;
  2. «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 73 нче статьясында күздә тотылган тәртиптә һәм нигезләр буенча авыл жирлеге Советы таркатылганда;
  3. Татарстан Республикасы Югары судының авыл жирлеге Советы депутатларының әлеге составы хокуксыз булуы турындагы (шул исәптән депутатларның үз вәкаләтләрен салуына бәйле рәвештә) карары законлы көченә кергәндә;
  4. законнар нигезендә гамәлгә ашырыла торган авыл жирлеген үзгәртеп корганда, шулай ук авыл жирлеге бетерелгән очракта;
  5. авыл жирлеге чикләре үзгәрү яисә жирлекнең шәһәр округы белән берләшүе нәтижәсендә авыл жирлеге сайлаучылары саны 25 проценттан күбрәккә артканда;
  6. гражданнарның турыдан-туры ихтыяри белдерүе юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый акты чыгару срогы бозылганда;
  7. авыл жирлеге шәһәр округы белән берләшүгә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалткан очракта.
2. Авыл жирлеге Советы вәкаләтләрен вакытыннан элек туктату аның депутатлары вәкаләтләрен вакытыннан элек туктатуга китерә.
3. Авыл жирлеге Советы вәкаләтләре вакытыннан элек туктатылган очракта, вакытыннан элек сайлаулар федераль закон белән билгеләнгән срокларда үткәрелә.

40 нчы статья. Авыл жирлеге Советын үзен үзе таркату турында карар кабул итү тәртибе

1. Авыл жирлеге Советын үзен үзе таркату турындагы карар авыл жирлеге Башлыгы яисә авыл жирлеге Советы депутатларының билгеләнгән саныннан

яртысыннан кем булмаган күләмдәге депутатлар төркеме башлангычы (инициативасы) буенча кабул ителә ала.

2. Үзен үзе таркату турында карар кабул итү башлангычы түбәндәге очракларда алга сөрелә алмый:
  1. авыл җирлеге Советы сайланганнан соң беренче ел дәвамында;
  2. авыл җирлеге бюджетын кабул итү һәм аның үтәлеше турындагы хисапны раслау чорында;
  3. авыл җирлеге Башлыгын чакырып алу турында тавыш бирү үткәрелгән чорда яисә аның вәкаләтләре вакытыннан элек туктатылган очракта.
3. Авыл җирлеге Советын үзен үзе таркату турындагы язмача тәкъдимдә үзен үзе таркатуның сәбәпләре (мотивлары) булырга тиеш, шулай ук аңа үзен үзе таркату сәбәпләрен нигезләүче башка материаллар теркәлергә мөмкин.
4. Үзен үзе таркату мәсьәләсен алдан карау өчен, авыл җирлеге Советы карары белән депутатлар арасынан комиссия төзелә. Авыл җирлеге Советы яисә авыл җирлеге Башлыгы карары буенча авыл җирлеге Советын үзен үзе таркату мәсьәләсе ачык тыңлауларга чыгарылырга мөмкин.
5. Авыл җирлеге Советын үзен үзе таркату мәсьәләсен карау озынлыгы авыл җирлеге Советы депутатлары һәм авыл җирлеге халкы тарафыннан үзен үзе таркату башлангычының барлык бәйләлләрен һәм нигезләмәрен һәрьяклап һәм объектив фикер алышу мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Үзен үзе таркату турындагы карар үзен үзе таркату башлангычы алга сөрәлгән көннәннән башлап ике ай узганнан соң кабул ителә ала.
6. Авыл җирлеге Советын үзен үзе таркату турындагы карар авыл җирлеге Советы депутатларының билгеләнгән санының өчтән ике өлеше тавышы белән яшерен тавыш бирү юлы белән кабул ителә.
7. Авыл җирлеге Советы тарафыннан үзен үзе таркату турындагы тәкъдим кире кагылган очракта, үзен үзе таркату турындагы кабат башлангыч үзен үзе таркату мәсьәләсе буенча тавыш биргән көннән соң бер ел узганнан да иртәрәк алга сөрелә алмый.

41 нче статья. Авыл җирлеге Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан элек туктату

1. Авыл җирлеге Советы депутаты вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан элек туктатыла:
  1. *вафат булганда;*
  2. *үз теләге белән отставкага киткәндә;*
  3. *суд тарафыннан эшкә сәләтсез яисә эшкә сәләтлелеге чикләнгән дип танылганда;*
  4. *суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылганда яисә үлгән дип игълан ителгәндә;*
  5. *аңа карата судның гаепләү хөкем карары законлы көченә кергәндә;*
  6. *Россия Федерациясе чикләреннән тыш даими яшәү урынына киткәндә;*
  7. *Россия Федерациясе гражданлыгы яисә Россия Федерациясенең халыкара килешүендә катнашучы чит ил дәүләте гражданлыгы*

туктатылганда (әлеге килешү нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайлану хокукына ия), чит ил дәүләте гражданлыгы (подданлыгы) яисә чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы яшәүгә рөхсәт кәгазе (вид на жительство) яки башка документ булганда — бу Россия Федерациясе гражданына яисә Россия Федерациясенең халыкара килешүе нигезендә жирле үзидарә органнарына сайлану хокукы булган чит ил гражданына кагыла, әгәр Россия Федерациясенең халыкара килешүендә башкасы күздә тотылмаган булса;

8. *сайлаучылар тарафыннан чакырылып алынганда;*
9. *авыл жирлеге Советы вәкаләтләре вакытыннан элек туктатылганда;*
10. *хәрби хезмәткә чакырылганда яисә аны алыштыручы альтернатив гражданлык хезмәтенә җибәрелгәндә;*
11. *федераль законнарда билгеләнгән башка очракларда.*
2. Үз вәкаләтләрен даими нигездә гамәлгә ашыручы депутатның вәкаләтләре «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә үтәмәгән очракта вакытыннан элек туктатыла.
3. Авыл жирлеге Советы депутатының вәкаләтләрен туктату турындагы карар әлеге статьяның 1 нче өлешенә 1–8, 10 нчы пунктларында күрсәтелгән очракларда, вәкаләтләренә вакытыннан элек туктату өчен нигез барлыкка килгән көннән башлап 30 көннән дә соңга калмыйча, әгәр бу нигез авыл жирлеге Советы утырышлары арасындагы чорда барлыкка килсә — мондый нигез барлыкка килгән көннән башлап өч айдан да соңга калмыйча авыл жирлеге Советы тарафыннан кабул ителә.
4. Авыл жирлеге Советы депутатының вәкаләтләре әлеге статьяның 1 нче өлешенә 9 нчы пунктында күздә тотылган очракта, авыл жирлеге Советы вәкаләтләре вакытыннан элек туктатылган көннән башлап туктатыла.
5. Авыл жирлеге Советы депутатының вәкаләтләре вакытыннан элек туктатылган очракта, депутатны өстәмә сайлаулар федераль законга, Татарстан Республикасы Сайлау кодексына ярашлы рәвештә билгеләнә.
6. Татарстан Республикасы Рәисе авыл жирлеге Советы депутатының вәкаләтләрен вакытыннан элек туктату турында гариза белән мөрәҗғәгать иткән очракта, вәкаләтләренә вакытыннан элек туктату өчен нигез барлыкка килгән көн булып әлеге гаризаның авыл жирлеге Советына килеп төшкән көне санала.

IV бүлек. АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ БАШЛЫГЫ

42 нче статья. Авыл жирлеге башлыгы — авыл жирлегенә иң югары вазыйфаи заты

1. Авыл жирлеге башлыгы авыл жирлегенә иң югары вазыйфаи заты булып тора.

2. Авыл жирлеге башлыгы авыл жирлеге Советы тарафыннан сайлана һәм аның рәисе булып тора.
3. Авыл жирлеге башлыгы вазыйфасының рәсми исеме — «Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Янтыгы авыл жирлеге башлыгы».
4. Авыл жирлеге башлыгы үз вазыйфасы буенча Лаеш муниципаль районы Советы депутаты булып тора.
5. Авыл жирлеге башлыгы бер үк вакытта авыл жирлеге Советына һәм авыл жирлеге Башкарма комитетына җитәкчелек итә.

43 нче статья. Авыл жирлеге башлыгын сайлау тәртібе

1. Авыл жирлеге башлыгы яңа сайланган авыл жирлеге Советының беренче утырышында авыл жирлеге Советы депутатлары арасыннан, әгәр авыл жирлеге Советы тавыш бирүнең башка тәртібен билгеләмәсә, ачык тавыш бирү юлы белән авыл жирлеге Советының вәкаләтләр срогына сайлана.
Авыл жирлеге Башлыгын сайлау авыл жирлеге Советы депутатлары тарафыннан, шул исәптән авыл жирлеге халкы, жәмәгать берләшмәләре, Татарстан Республикасы Рәисе тәкъдимнәре нигезендә күрсәтелә торган кандидатлар арасыннан гәмәлгә ашырыла.
2. Сайлауда авыл жирлеге Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысыннан күбрәге үзенә тавышын биргән авыл жирлеге Советы депутаты авыл жирлеге Башлыгы итеп сайланган дип санала.

44 нче статья. Авыл жирлеге башлыгы статусы

1. Авыл жирлеге башлыгы даими нигездә эшли.
2. Авыл жирлеге башлыгы ТР Лаеш муниципаль районы Советында даими нигездә биләнә торган вазыйфага сайланган очракта, ул авыл жирлеге башлыгы вәкаләтләрен даими булмаган нигездә гәмәлгә ашыра.
3. Авыл жирлеге башлыгы үз эшчәнлегендә федераль законга һәм әлеге Уставка ярашлы рәвештә авыл жирлеге халкына һәм авыл жирлеге Советына контрольдә тотыла һәм алар алдында хисаплы булып тора.
4. Авыл жирлеге башлыгы елына бер тапкырдан да сирәк түгел авыл жирлеге халкы һәм авыл жирлеге Советы алдында үз эшчәнлегенә нәтижәләре, шул исәптән авыл жирлеге Советы тарафыннан куелган мәсьәләләргә чишү турында хисап тоты.
5. Авыл жирлеге башлыгы «Коррупциягә каршы торышы» 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнары аларның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында» 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категория затларга Россия Федерациясе территориясеннән тыш

урнашкан чит ил банкларында исәп-хисап счетлары (аманатлар) ачарга һәм анда булырга, чит ил банкларында иминиятләштерелгән акча чараларын һәм кыйммәтлеләкләрне сакларга, чит ил финанс инструментларына ия булырга һәм (яисә) алардан файдаланырга тыю турында» 2013 елның 7 майдагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләрне, тыюларны сакларга, бурычларны үтәргә тиеш.

45 нче статья. Авыл җирлеге башлыгы вәкаләтләре

Авыл җирлеге башлыгы:

1. башка муниципаль берәмлекләрнең җирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә авыл җирлеге исеменнән вәкиллеке итә, ышаныч кәгазеннән башка авыл җирлеге исеменнән эш итә;
2. авыл җирлеге Советы эшен оештыра, авыл җирлеге Советы утырышларын чакыра һәм аларда рәислек итә, авыл җирлеге Советының чираттан тыш утырышын чакыруны таләп итәргә хокуклы;
3. авыл җирлеге Башкарма комитеты эшчәнлегенә берлек (бербашлык) принциплары нигезендә җитәкчелек итә һәм авыл җирлеге Башкарма комитеты тарафыннан үз компетенциясенә керүче вәкаләтләрнең үтәләше өчен шәхси җаваплылык йөртә;
4. үз вәкаләтләре чикләрендә хокукий актлар чыгара;
5. авыл җирлеге Советы тарафыннан кабул ителгән хокукий актларга кул куя һәм аларны әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә рәсми бастырып чыгара (халыкка җиткерә);
6. авыл җирлеге Советы эшендә ачыклыкны (гласностьны) һәм җәмәгать фикерен исәпкә алуны тәмин итү буенча чаралар күрә;
7. авыл җирлеге Советы утырышлары протоколларына кул куя;
8. гражданнырны кабул итүне, аларның мөрәҗәгатьләрен, гаризаларын һәм шикаятләрен карауны оештыра;
9. расланган бюджетка ярашлы рәештә үз вәкаләтләре чикләрендә авыл җирлеге акчалары белән эш итә; авыл җирлеге бюджетында авыл җирлеге Советын тоту һәм аның эшчәнлеген тәмин итү өчен күздә тотылган чыгымнар буенча акчалар белән эш итүче (распорядитель) булып тора;
10. авыл җирлеге Советы аппараты эшенә җитәкчелек итә;
11. авыл җирлеге Советының контроль вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны координацияли;
12. законга һәм әлеге Уставка ярашлы рәештә гражданнырның турыдан-туры ихтыяри белдерүе юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру буенча авыл җирлеге Советының хокукий актын кабул итүне оештыра;
13. авыл җирлеге Советы каравына авыл җирлеге бюджеты проектларын һәм аның үтәләше турындагы хисапларны тәкъдим итә;

14. авыл жирлеге Советы раславына авыл жирлеге Башкарма комитеты структурасы проектын кертэ, расланган структурага, хезмэткэрлэрнең билгелэнгән чикке санына һәм хезмәткә түләү фондына ярашлы рәвештә авыл жирлеге Башкарма комитетының штат расписаниесен раслый;

46 нчы статья. Авыл жирлеге башлыгы урынбасары

1. Авыл жирлеге башлыгы тәкъдиме буенча авыл жирлеге Советы тарафыннан депутатлар арасыннан авыл жирлеге башлыгы урынбасары сайлана.
2. Авыл жирлеге башлыгы урынбасары, әгәр авыл жирлеге Советы тавыш бирүнең башка тәртибен билгеләмәсә, ачык тавыш бирү юлы белән сайлана.
3. Сайлауда авыл жирлеге Советы депутатларының билгелэнгән санының яртысыннан күбрәге үзенең тавышын биргән авыл жирлеге Советы депутаты авыл жирлеге Башлыгы урынбасары итеп сайланган дип санала.
4. Авыл жирлеге башлыгы урынбасары авыл жирлеге Советы Регламенты белән билгелэнгән бурычларны бүлешүгә ярашлы рәвештә функцияләрне башкара, авыл жирлеге башлыгының йөкләмәләрен үти, ә ул вакытлыча булмаганда (чирле булу яисә отпускка китү сәбәпле) яисә ул үз бурычларын үти алмаганда яисә аның вәкаләтләре вакытыннан элек туктатылган очракта — авыл жирлеге Башлыгы бурычларын гамәлгә ашыра.
5. Авыл жирлеге башлыгы урынбасары үз вәкаләтләрен даими булмаган нигездә гамәлгә ашыра, әлегә Уставның 40 нчы статьясының 4 нче пунктында күрсәтелгән очрак булып тормаса.
6. Авыл жирлеге башлыгы урынбасары теләсә кайсы вакытта авыл жирлеге Башлыгы башлангычы (инициативасы) буенча яисә авыл жирлеге Советы депутатларының билгелэнгән санының өчтән бер өлешеннән дә ким булмаган депутатлар төркеме таләбе буенча кабул ителә торган авыл жирлеге Советы карары белән вазыйфасыннан чакырып алынырга мөмкин. Авыл жирлеге башлыгы урынбасарын чакырып алу турындагы карар авыл жирлеге Советы депутатларының билгелэнгән санының күпчелек тавышы белән кабул ителә.

47 нче статья. Авыл жирлеге башлыгы вәкаләтләрен вакытыннан элек туктату

1. Авыл жирлеге башлыгы вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан элек туктатыла:
  1. *вафат булганда;*
  2. *үз теләге белән отставкага киткәндә;*
  3. *«Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74.1 статьясына ярашлы рәвештә отставкага җибәрелгәндә (чыгарылганда);*

4. «Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74 статьясына ярашлы рәвештә вазыйфасыннан читләштерелгәндә;
5. суд тарафыннан эшкә сәләтсез яисә эшкә сәләтлелеге чикләнган дип танылганда;
6. суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылганда яисә үлгән дип игълан ителгәндә;
7. аңа карата судның гаепләү хөкем карары законлы көченә кергәндә;
8. Россия Федерациясә чикләреннән тыш даими яшәү урынына киткәндә;
9. Россия Федерациясә граждандлыгы яисә Россия Федерациясенәң халыкара килешүендә катнашучы чит ил дәүләте граждандлыгы туктатылганда (әлеге килешү нигезендә чит ил гражданы җирле үзидарә органнарына сайлану хокукына ия), чит ил дәүләте граждандлыгы (подданлыгы) яисә чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы яшәүгә рөхсәт кәгазе (вид на жительство) яки башка документ булганда — бу Россия Федерациясә гражданына яисә Россия Федерациясенәң халыкара килешүе нигезендә җирле үзидарә органнарына сайлану хокукы булган чит ил гражданына кагыла, әгәр Россия Федерациясенәң халыкара килешүендә башкасы күздә тотылган булмаса;
10. сайлаучылар тарафыннан чакырылып алынганда;
11. сәләмәтлек торышы буенча авыл җирлегә Башлыгы вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга сузылган (даими) сәләтсезлегә суд тәртибендә билгеләнгәндә;
12. «Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 нче статьясына ярашлы рәвештә гамәлгә ашырыла торган авыл җирлеген үзгәртеп корганда, шулай ук авыл җирлегә бетерелгән очракта;
13. авыл җирлегә шәһәр округы белән берләшүгә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалткан очракта;
14. муниципаль берәмлек чикләре үзгәрү нәтижәсендә авыл җирлегә сайлаучылары саны 25 проценттан күбрәккә артканда;
15. граждандарның турыдан-туры ихтыяри белдерүе юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актны чыгару срогы бозылганда;
16. «Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләргә үтәмәгәндә.
2. Муниципаль берәмлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан элек туктатылган яисә аңа карата суд карары буенча сак астына алу яки вакытлыча вазыйфасыннан читләштерү рәвешендәге процессуаль мәжбүр итү чаралары кулланылган очракта, аның вәкаләтләрен вакытлыча җирлек башлыгы урынбасары үти; бу очракта җирлек Башлыгы вәкаләтләре вакытыннан элек туктатылган көннән башлап 6 айдан да соңга калмыйча, җирлек Советы үз составыннан яңа җирлек башлыгын сайлый, әгәр җирлек Советы вәкаләтләре срогы тәмамлануга 6 айдан

да кимрэк вакыт калган булса, жирлек башлыгын сайлау яңа сайланган жирлек Советының беренче утырышында гамәлгә ашырыла.

3. Авыл жирлеге башлыгын вазыйфасыннан читләштерү турында Татарстан Республикасы Рәисенең хокукий акты нигезендә яисә авыл жирлеге башлыгын отставкага жибәрү (чыгару) турында авыл жирлеге Советы карары нигезендә вәкаләтләре вакытыннан элек туктатылган авыл жирлеге Башлыгы әлеге хокукий акт яки карар өстеннән суд тәртибендә шикаять биргән очракта, авыл жирлеге Советы, суд карары законлы көченә кәргәнчегә кадәр, авыл жирлеге Советы тарафыннан үз составыннан сайлана торган авыл жирлеге башлыгын сайлау турында карар кабул итәргә хокуклы түгел.

V бүлек. АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ БАШКАРМА КОМИТЕТЫ

48 нче статья. Авыл жирлеге Башкарма комитеты

1. Авыл жирлеге Башкарма комитеты авыл жирлегенә башкарма-бөерү жирле үзидарә органы булып тора.
2. Авыл жирлеге Башкарма комитетының рәсми исеме — Татарстан Республикасы Лаеш муниципального районы Татар Янтыгы авыл жирлеге Башкарма комитеты муниципаль учреждениесе.
3. Авыл жирлеге Башкарма комитеты авыл жирлеге Советына хисаплы һәм аның контролендә булып тора.
4. Авыл жирлеге Башкарма комитетының мөхре, авыл жирлеге гербы сурәтләнгән һәм үз исеме язылган бланклары бар.
5. Авыл жирлеге Башкарма комитеты эшчәнлеген тәмин итүгә чыгымнар Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясенә ярашлы рәвештә авыл жирлеге бюджетында аерым юл белән күздә тотыла.

49 нчы статья. Авыл жирлеге Башкарма комитеты структурасы

1. Башкарма комитет структурасы авыл жирлеге Башлыгы тәкъдиме буенча авыл жирлеге Советы тарафыннан раслана.
2. Авыл жирлеге Башкарма комитеты структурасына түбәндәгеләр керә: Башкарма комитет Җитәкчесе — авыл жирлеге Башлыгы, Башкарма комитет Секретаре, Башкарма комитетның башка вазыйфаи затлары.

50 нче статья. Авыл жирлеге Башкарма комитеты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру

1. Авыл жирлеге Башкарма комитеты:
  1. планлаштыру, бюджет, финанслар һәм исәп-хисап өлкәсендә:
    - авыл жирлеге бюджетын төзи;
    - авыл жирлеге бюджетының башкарылуын тәмин итә, авыл жирлегенә социаль-иқтисади үсеш стратегиясен үтәүне оештыра;

– авыл жирлегене бюджетының үтөлеше турында хисап, авыл жирлегенең социаль-икътисади үсеш стратегиясен үтәү турында хисаплар әзерли;

– авыл жирлегенең икътисады һәм социаль өлкәсе торышын сыйфатлаучы статистика күрсәткечләрен жыюны һәм күрсәтелгән мәгълүматларны Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнгән тәртиптә дәүләт хакимияте органнарына тәкъдим итүне оештыра;

– авыл жирлегенең транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын һәм авыл жирлегенең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын гамәлгә ашыра, аларның таләпләре Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә;

2. муниципаль мөлкәт белән идарә итү, авыл жирлеге территориясендәге предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә:

– авыл жирлегенең муниципаль милкендә булган мөлкәт белән идарә итә, муниципаль мөлкәт объектларын төзү, сатып алу, файдалану, аңа эш итү һәм аны арендага бирү мәсьәләләрен чишә;

– авыл жирлеге Советы карары белән билгеләнә торган очракларда, муниципаль мөлкәтне читкә юнәлтү, шул исәптән аны хосусыйлаштыру турындагы тәкъдимнәрне әзерли һәм авыл жирлеге Советына килештерү (раслау) өчен кертә;

– муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, оешмалар белән авыл жирлегенең икътисади һәм социаль үсешендә хезмәттәшлек турында шартнамалар төзи; авыл жирлеге территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә төрле милек формасындагы предприятиеләр төзүгә ярдәм итә;

– авыл жирлеге Советы тарафыннан билгеләнгән тәртипкә ярашлы рәвештә, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзи, аларның эшчәнлек максатларын, шартларын һәм тәртибен билгеләп үтә, уставларын раслый, муниципаль казна учреждениеләрен финанслауны тәмин итә, муниципаль учреждениеләрне һәм предприятиеләрне үзгәртеп кору һәм бетерү мәсьәләләрен чишә, контракт нигезендә аларның житәкчеләрен вазыйфага билгели һәм биләгән вазыйфаларыннан азат итә;

– муниципаль заказны формалаштыра һәм урнаштыра; бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан муниципаль йөкләмәнең үтөлешен финанс ягыннан тәмин итә; авыл жирлеген төзекләндерү, халыкка коммуналь хезмәтләр күрсәтү, социаль инфраструктура объектларын төзү һәм ремонтлау, халыкның көнкүреш һәм социаль-мәдәни ихтыяжларын канәгатьләндерү өчен кирәкле продукция житештерү, хезмәтләр күрсәтү буенча эшләрне башкаруга, моның өчен күздә тотылган авыл жирлегенең үз матди һәм финанс акчаларын файдаланып башка эшләрне үтәүгә заказчы булып чыга;

– әгер федераль законнарда башкасы күздә тотылмаган булса, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр тарафыннан күрсәтелә торган хезмәтләргә һәм муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр тарафыннан башкарыла торган эшләрне башкаруга тарифлар билгели;

– кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыра;

3. территорияне планлаштыру, жирдән һәм башка табигый ресурслардан файдалану, әйләнә-тирә табигый мохитне саклау өлкәсендә:

– муниципаль милектә булган жирләрдән рациональ файдалануны һәм аларны саклауны планлаштыруны яисә оештыруны гамәлгә ашыра;

– законнарда билгеләнгән тәртиптә авыл жирлегә территориясендәге жир участокларын бирә һәм тартып ала, шул исәптән сатып алу юлы белән;

– халыкка экологик вазгыять турында мәгълүмат бирә, тиешле органнарда предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның әйләнә-тирә мохиткә куркыныч тудыручы, табигатьтән файдалану турындагы законнарны бозучы гамәлләре турында хәбәр итә;

4. транспорт һәм элементә өлкәсендә:

– авыл жирлегә территориясендә эшләүче жәмәгать транспортының маршрутларын, хәрәкәт графикларын, тукталыш урыннарын раслый яисә килештерә;

– жәмәгать транспорты тукталышлары өчен бүлеп бирелгән урыннарны төзекләндерүне тәмин итә;

– халыкны элементә хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыруны тәмин итә;

5. авыл хужалыгын һәм эшкуарлыкны үстерү өлкәсендә:

– авыл хужалыгы житештерүен үстерү һәм авыл хужалыгы продукциясе, чимал һәм азык-төлек базарларын киңәйтү өчен шартлар, кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыра;

6. халыкка көнкүреш, сәүдә һәм башка төрле хезмәт күрсәтү өлкәсендә:

– халыкны жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыра; базарлар һәм ярминкәләр оештыра;

– авыл жирлегә территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм массакуләм спортны үстерү, авыл жирлегенең рәсми физкультура-сәламәтләндерү һәм спорт чараларын үткәрүне оештыру өчен шартлар тәмин итә;

– балалар һәм яшьләр белән эшләү буенча чараларны оештыра һәм гамәлгә ашыра, яшьләр сәясәтен тормышка ашыруда катнаша, яшьләрнең хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен тәмин итү һәм яклау буенча чаралар эшләп чыгара һәм гамәлгә ашыра, яшьләр сәясәтен тормышка ашыруның төп юнәлешләре

буенча муниципаль программалар эшлэп чыгара һәм гамәлгә ашыра, жирлектә яшыләр сәясәтен тормышка ашыру мониторингын оештыра һәм гамәлгә ашыра;

– ритуал (женаза) хезмәтләре күрсәтүне оештыра һәм жирләү урыннарын (зыяратларны) тотуны тәмин итә.

7. торак-коммуналь хужалык һәм төзекләндерү өлкәсендә:

– каты коммуналь калдыкларны жыю (шул исәптән аерым жыю) һәм ташу буенча эшчәнлекне оештыруда катнаша;

– төзекләндерү өлкәсендә муниципаль контроль гамәлгә ашыра, аның предметы булып жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен, инвалидлар өчен социаль, инженерлык һәм транспорт инфраструктуралары объектларының һәм күрсәтелә торган хезмәтләрнең үтемлелеген тәмин итү таләпләрен саклау, күрсәтелгән кагыйдәләргә ярашлы рәвештә жирлек территориясен төзекләндерүне оештыру тора;

– адреслау объектларына адреслар бирә, адресларны үзгәртүне, гамәлдән чыгаруны, урам-юл чөлтәре элементларына (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларын, региональ яисә муниципаль әһәмияттәге, муниципаль районның жирле әһәмияттәге автомобиль юлларын исәпкә алмыйча) исемнәр бирүне, авыл жирлегә чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирүне, мондый исемнәрне үзгәртүне, гамәлдән чыгаруны, дәүләт адрес реестрында мәгълүмат урнаштыруны гамәлгә ашыра;

– Россия Федерациясе законнары белән билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә авыл жирлегә чикләрендә халыкны су белән тәмин итүне, суны агызуны (водоотведение), халыкны ягулык белән тәмин итүне оештыра;

– авыл жирлегә торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген оештыра;

– авыл жирлегә халкының массакүләм ялы өчен шартлар тудыра һәм халыкның массакүләм ял итү урыннарын оештыруны, шул исәптән гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр полосаларына ирекле керүен тәмин итүне оештыра;

8. гражданның хокукларын һәм ирегән саклау, законлылыкны тәмин итү, халыкны һәм территорияне гадәттән тыш хәлләрдән яклау өлкәсендә.

9. – авыл жирлегә территориясендә законнарның, дәүләт хакимияте һәм жирле үзидарә органнары актларының үтәлешен, гражданның хокукларын һәм ирегән саклауны тәмин итә;

10. – жирле үзидарә хокукларын бозучы дәүләт хакимияте органнары һәм дәүләт вазыйфай затларының, предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның актлары өстеннән билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән судта яисә арбитраж судта шикаять бирә;

11. – авыл жирлеге торак пунктлары чикләрендә янгын куркынычсызлыгының беренчел чараларын үткәрүне тәмин итә;

12. – муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, авыл жирлеге депутатын чакырып алу буенча тавыш бирүне, авыл жирлеге чикләрен үзгәртү, авыл жирлеген үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне эзерләүне һәм үткәрүне оештыру һәм матди-техник ягыннан тәмин итүне гамәлгә ашыра;

13. – жыелышлар, митинглар, урам барышлары, демонстрацияләр һәм пикетлаулар үткәргә, спорт, тамаша һәм башка массакүләм жәмәгать чараларын оештыруга бәйле булган, законнарда күздә тотылган чараларны гамәлгә ашыра;

14. – жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданның һәм аларның берләшмәләренә ярдәм күрсәтә, халык дружиналары эшчәнлеген өчен шартлар тудыра;

15. – милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, авыл жирлеге территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниятен саклауга һәм үстерүгә, мигрантларны социаль һәм мәдәни жайлаштыруга (адаптацияләүгә), милләтара (этностара) низагларны профилактикалауга юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;

16. – гайлә законнарында билгеләнгән тәртиптә уналты яше тулган затларга никахка керүгә рөхсәт бирә;

9. мәдәният өлкәсендә:

– халыкның буш вакытын оештыру һәм аны мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыра;

– авыл жирлеге территориясендә урнашкан муниципаль музейларны тотуны тәмин итә;

10. федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән авыл жирлеге жирле үзидарә органнарына бирелгән аерым дөүләт вәкаләтләрен үтәү өлкәсендә:

– федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарына ярашлы рәвештә, авыл жирлеге жирле үзидарә органнарына бирелгән аерым дөүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыра;

– дөүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен бирелгән матди һәм финанс акчаларының исәбен алып бара һәм алардан тиешенчә файдалануны тәмин итә;

– бирелгән дөүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру турындагы хисапларны тиешле федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә тәкъдим итә;

11. башка вәкаләтләр:

– авыл жирлеге Башлыгы эшчәнлеген оештыру, хокукый, мәгълүмати, матди-техник һәм башка төрләр тәмин итүне гамәлгә ашыра;

– авыл жирлегенң архив фондларын формалаштыруны тәмин итә;

- авыл жирлеге территориясендә үткәрелә торган социаль эһәмияттәге һәм башка чараларны (Картлар һәм инвалидлар декадасы, Жиңу көне һ.б.) оештыруны гамәлгә ашыра;

- законнар, әлеге Устав, авыл жирлеге Советы карарлары белән авыл жирлеге Советы яисә авыл жирлегенең башка жирле үзидарә органнары компетенциясенә кертелгән вәкаләтләрне исәпкә алмыйча, авыл жирлегенең жирле эһәмияттәге мәсьәләләре буенча башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.

2. Башкарма комитет авыл жирлегенең жирле эһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләрне чишү буенча түбәндәге вәкаләтләрне гамәлгә ашыра:

- авыл жирлеге музейларын төзи;

- авыл жирлегендә нотариус булмаган очракта, законнарда күздә тотылган нотариаль гамәлләрне кыла;

- опека һәм попечительлек буенча эшчәнлекне гамәлгә ашыруда катнаша;

- авыл жирлеге территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләренең хокукларын тормышка ашыруга бәйлә эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;

- авыл жирлеге территориясендә Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм миллиләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендәге чараларны тормышка ашыруга ярдәм күрсәтә;

- авыл жирлеге территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизацион әзерләү буенча чараларны оештыруда һәм гамәлгә ашыруда катнаша;

- муниципаль янгыннан саклау хезмәтен төзи;

- туризмны үстерү өчен шартлар тудыра;

- кеше хокукларын тәмин итүне жәмәгәтчелек тарафыннан контрольдә тотуны гамәлгә ашыручы жәмәгәт күзәтүе комиссияләренә ярдәм күрсәтә һәм мәжбүри тоту урыннарында булган затларга булышлык итә;

- «Инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 ноябрендәге 181-ФЗ номерлы Федераль законга ярашлы рәвештә, инвалидларның жәмәгәт берләшмәләренә, шулай ук бөтенроссия инвалидлар жәмәгәт берләшмәләре тарафыннан төзелгән оешмаларга ярдәм күрсәтә;

- торак законнарына ярашлы рәвештә, гражданның социаль билгеләнештәге торак фондының торак бүлмәләрен яллау шартнамәләре буенча муниципаль торак фондыннан торак бүлмәләр бирә;

- хужасыз этләр һәм мәчеләр (иясе булмаган хайваннар) белән эш итү буенча эшчәнлекне гамәлгә ашырганда чаралар оештыра;

– «Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында» Федераль законнарында күздә тотылган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыра;

– инвалидларның, сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән затларның физик культурасын һәм спортын, адаптив физик культураны һәм адаптив спортны үстерүгә ярдәм күрсәтә;

– «Кулланучыларның хокукларын яклау турында» Россия Федерациясенең 1992 елның 7 февралендәге 2300-1 номерлы Законнда күздә тотылган кулланучылар хокукларын яклау буенча чараларны гамәлгә ашыра;

полициянең участок вәкаләтлесе вазыйфасын биләүче хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына, хезмәткәр күрсәтелгән вазыйфаны биләгән чорга, торак бүлмәсе бирә;

– алкоголь, наркотик яисә башка токсик исерткечләр йогынтысында булган затларга ярдәм күрсәтү буенча чараларны гамәлгә ашыра.

3. Авыл җирлегә Башкарма комитеты муниципаль контроль гамәлгә ашыруга вәкаләтле орган булып тора.

Муниципаль контроль өлкәсендә авыл җирлегә Башкарма комитеты вәкаләтләрәнә түбәндәгеләр керә:

1. муниципаль контроль гамәлгә ашырылганда дәүләт контроле (күзәтчелеге), муниципаль контроль өлкәсендә бердәм дәүләт сәясәтен тормышка ашыруда катнашу;
2. муниципаль берәмлек территориясендә муниципаль контрольне оештыру һәм гамәлгә ашыру;
3. федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында һәм башка норматив хокукый актларында күздә тотылган башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыру.

Муниципаль контрольне турыдан-туры гамәлгә ашыру буенча функцияләр, мондый органнарның статусын билгеләүче хокукый актларга ярашлы рәвештә, авыл җирлегә Башкарма комитеты органнарына йөкләнергә мөмкин.

Муниципаль контрольне гамәлгә ашыруга, юридик затларны, индивидуаль эшқуарларны тикшерүне оештыруга һәм үткәргүгә бәйле мөнәсәбәтләргә «Россия Федерациясендә дәүләт контроле (күзәтчелеге) һәм муниципаль контроль турында» 2020 елның 31 июлендәге 248-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре кулланыла.

VI бүлек. ЖИРЛӘ ЕҮЗИДАРӘНЕҢ БАШКА ОРГАННАРЫ. ЖИРЛӘ ЕҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҮЗАРА ХЕЗМӘТТӘШЛЕГЕ

51 нче статья. Авыл жирлеге Советы, авыл жирлеге Башлыгы, авыл жирлеге Башкарма комитеты һәм авыл жирлегенең башка жирле үзидарә органнары үзара хезмәттәшлегенең нигезләре

1. Әлеге Устав белән билгеләнгән вәкаләтләрне бүлешүгә ярашлы рәвештә, авыл жирлеге Советы, авыл жирлеге Башлыгы һәм авыл жирлеге Башкарма комитеты үз вәкаләтләрен мөстәкыйль рәвештә гамәлгә ашыралар.
2. Авыл жирлеге Советы һәм авыл жирлеге Башкарма комитеты, авыл жирлегенең икътисади һәм социаль үсеш процесслары белән нәтижәле идарә итү максатыннан һәм аның халкы мәнфәгатьләрендә, законнарда, әлеге Уставта билгеләнгән формаларда үзара хезмәттәшлек итәргә бурычлы.
3. Авыл жирлеге Советы һәм авыл жирлеге Башкарма комитеты кабул ителгән норматив хокукый актларны, аларны имзалаган көннән башлап жиде көнлек срукта, бер-берсенә жибәрәләр.
4. Авыл жирлеге Башлыгы, авыл жирлеге Башкарма комитеты Житәкчесе буларак, авыл жирлеге Советына авыл жирлеге Советының, авыл жирлеге Башлыгының хокукый актларын кабул итү, гамәлдән чыгару, үзгәртү турында тәкъдим белән мөрәжәгать итәргә хокуклы, шулай ук алар өстеннән суд тәртибендә шикаять бирергә хокукы бар.
5. Авыл жирлегенең башка жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлек тәртибе авыл жирлеге Советы тарафыннан билгеләнергә мөмкин.

52 нче статья. Авыл жирлегенең жирле үзидарә органнары арасындагы бәхәсләрне чишү

Авыл жирлегенең жирле үзидарә органнары арасында үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча бәхәсләр килештерү процедуралары үткәрү юлы белән яисә суд тәртибендә чишелә.

VIII бүлек. ЖИРЛӘ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАНЛЫК-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ

53 нче статья. Юридик зат хокукларына ия булган авыл жирлеге жирле үзидарә органнары

1. Федераль законга һәм әлеге Уставка ярашлы рәвештә, авыл жирлеге Советына һәм авыл жирлеге Башкарма комитетына юридик зат хокуклары бирелә.
2. Авыл жирлеге Башкарма комитеты структурасына ярашлы рәвештә, авыл жирлеге Советы карары буенча авыл жирлеге Башкарма комитетының аерым органнарына юридик зат хокуклары бирелә ала.

54 нче статья. Авыл жирлеге жирле үзидарэ органнары юридик затлар буларак

1. Авыл жирлеге исеменнән мөлкәти һәм башка хокукларны һәм бурычларны сатып алырга һәм гамәлгә ашырырга, ышаныч кәгазеннән башка судта чыгыш ясарга авыл жирлеге Башлыгы хокуклы.
2. Юридик зат хокуклары бирелгән авыл жирлеге жирле үзидарэ органнары идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыру өчен төзелә торган муниципаль казна учреждениеләре булып торалар һәм федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә юридик затлар буларак дәүләт теркәве узарга тиешләр.

55 нче статья. Авыл жирлеге жирле үзидарэ органнарын финанслау

1. Авыл жирлеге жирле үзидарэ органнары эшчәнлеген финанс ягыннан тәмин итү бары тик авыл жирлеге бюджетының үз керемнәре исәбенә генә гамәлгә ашырыла.
2. Законнарда, әлеге Уставта, авыл жирлеге Советы карарларында күздә тотылган очракларда, авыл жирлеге жирле үзидарэ органнары эшчәнлеген тәмин итүгә чыгымнар Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясенә ярашлы рәвештә авыл жирлеге бюджетында аерым юл белән күздә тотыла.

IX бүлек. АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ БАШЛЫГЫНА ҺӘМ АВЫЛ ЖИРЛЕГЕНЕҢ БАШКА ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНА БЕРЕЛӘ ТОРГАН СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘР

56 нче статья. Авыл жирлеге башлыгына һәм авыл жирлегенен башка вазыйфаи затларына бирелә торган социаль һәм башка гарантияләр

Авыл жирлеге башлыгы һәм авыл жирлегенен башка вазыйфаи затлары эшчәнлеген социаль һәм башка гарантияләре «Татарстан Республикасында муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы депутатының, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затының вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре турында» 2009 елның 12 февралендәге 15-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законына һәм авыл жирлеге Советы карарларына ярашлы рәвештә билгеләнә.

57 нче статья. Авыл жирлеге Советы депутатының, башка вазыйфаи затларның эшчәнлек ителүенә социаль һәм башка гарантияләр

1. Авыл жирлеге Советының даими булмаган нигездә эшләүче депутатына авыл жирлеге Советы һәм аның органнары утырышларында катнашкан, авыл жирлеге

Советының йөкләмәләрен үтәгән вакыт өчен гамәлдәге законнарда күздә тотылган акчалата компенсация һәм башка түләүләр түләнә.

Муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы депутатына үз вәкаләтләрен даими булмаган нигездә гамәлгә ашыру өчен эш урыны (вазыйфасы) саклану гарантияләне, аның дәвамлылыгы Россия Федерациясе субъекты законы нигезендә муниципаль берәмлек уставы белән билгеләнә һәм аена жыелма рәвештә ике эш көненнән дә кимрәк һәм алты эш көненнән дә күбрәк булырга мөмкин түгел.

58 нче статья. Авыл жирлеге Башлыгының, авыл жирлеге Советы депутатларының кагылсызлык гарантияләре

1. Авыл жирлеге Советы депутатларының, шул исәптән авыл жирлеге Башлыгының хокуклары гарантияләре аларны жинаять яисә административ җаваплылыкка тартканда, тоткарлаганда, кулга алганда, тентегәндә, сорау алганда, аларга карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләр кылганда, шулай ук депутатларга, алар биләгән торак һәм (яисә) хезмәт биналарына, аларның багажына, шәхси һәм хезмәт транспорт чараларына, язышуларына, алар файдалана торган элемент чараларына, аларга караган документларга карата оператив-эзләнү чаралары үткәргәндә федераль законнар белән билгеләнә.
2. Федераль законга ярашлы рәвештә, авыл жирлеге Советы депутаты әйткән фикере, тавыш биргәндә белдергән позициясе һәм үз статусына туры килә торган башка гамәлләре өчен, шул исәптән үз вәкаләтләре срогы тәмамлангандан соң да, жинаять яисә административ җаваплылыкка тартыла алмый. Әлеге нигезләмә авыл жирлеге Советы депутаты тарафыннан халык алдында мыскыллаулар, ялагулар яисә федераль закон нигезендә җаваплылык күздә тотылган башка хокук бозулар очракларына кагылмый.

Х бүлек. АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ ЖИРЛӘ ЕҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҺӘМ ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНЫҢ ҖАВАПЛИЛЫГЫ

59 нчы статья. Авыл жирлеге жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының җаваплылыгы

Авыл жирлеге жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары авыл жирлеге халкы, дөүләт, физик һәм юридик затлар алдында законнар нигезендә җаваплылык йөртәләр.

60 нчы статья. Авыл жирлеге Советы депутатларының авыл жирлеге халкы алдындагы җаваплылыгы

1. Авыл жирлеге Советы депутатларының, шул исәптән авыл жирлеге башлыгының авыл жирлеге халкы алдындагы җаваплылыгы тиешле депутатның үзен сайлаган авыл жирлеге халкы ышанычын югалтуы нәтижәсендә барлыкка килә.
2. Авыл жирлеге халкы ышанычын югалткан авыл жирлеге Советы депутаты, шул исәптән авыл жирлеге башлыгы, әлеге Уставта күздә тотылган нигезләр буенча һәм тәртиптә чакырып алынырга мөмкин.

61 нче статья. Авыл жирлеге жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфалар затларының дәүләт алдындагы җаваплылыгы

1. Федераль законнар нигезендә, авыл жирлеге Советының, авыл жирлеге башлыгының дәүләт алдындагы җаваплылыгы алар тарафыннан Россия Федерациясе Конституциясе, федераль конституцион законнар, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе, Татарстан Республикасы законнары һәм әлеге Устав бозылган очракта, шулай ук авыл жирлеге жирле үзидарә органнарына бирелгән аерым дәүләт вәкаләтләрен тиешенчә гамәлгә ашырмаган очракта, тиешле суд карары нигезендә барлыкка килә.
2. Авыл жирлеге Советын таркату, авыл жирлеге башлыгын, авыл жирлеге Башкарма комитеты Җитәкчесен вазыйфасыннан читләштерү һәм отставкага жиберү (чыгару) нигезләре һәм тәртибе «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнелә.

62 нче статья. Муниципаль вазыйфаларны биләүче затларны ышанычны югалту сәбәпле эштән бушату (вазыйфасыннан азат итү)

1. Муниципаль вазыйфаны б
2. иләүче зат федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, муниципаль норматив хокукый актларда күздә тотылган тәртиптә, түбәндәге очракларда ышанычны югалту сәбәпле эштән бушатылырга (вазыйфасыннан азат ителергә) тиеш:
  1. *федераль законнарда билгеләнгән очракларны исәпкә алмыйча, әлеге зат үзе ягы булган мәнфәгатьләр низагын кискәтү һәм (яисә) җайга салу буенча чаралар күрмәгәндә;*
  2. *федераль законнарда билгеләнгән очракларны исәпкә алмыйча, әлеге зат үзенең керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти сыйфаттагы йөкләмәләре турында, шулай ук үзенең хатынының (иренең) һәм балигъ булмаган балаларының керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти сыйфаттагы йөкләмәләре турында мәгълүматлар тәкъдим итмәгәндә, тулы булмавы алдан билгеле булган мәгълүматлар тәкъдим иткәндә, яисә дәрәс түгеллеге алдан билгеле булган мәгълүматлар тәкъдим иткәндә;*
  3. *федераль законда билгеләнгән очракларны исәпкә алмыйча, әлеге зат коммерция оешмасының идарә органы эшчәнлегендә түләүле нигездә катнашканда;*

4. *әлеге зат эшқуарлық эшчәнлеге алып барганда;*
5. *әгәр Россия Федерациясенең халықара килешүендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы күздә тотылмаган булса, әлеге зат чит ил коммерциягә карамаган хөкүмәткә карамаган оешмаларының һәм аларның Россия Федерациясе территориясендә эшләүче структур бүлекчәләренең идарә органнары, попечительлар яисә күзәтү советлары, башка органнары составына кергәндә.*

2. Муниципаль вазыйфаны биләүче зат, үзенә буйсынган затта мәнфәгатьләр низагына китерә торган яисә китерергә мөмкин булган шәхси кызыксынучанлык барлыкка килүе турында билгеле булган очракта, шулай ук — үзенә буйсынган зат ягы булган мәнфәгатьләр низагын кисәтү һәм (яисә) жайга салу буенча чаралар күрмәгәндә (федераль законнарда билгеләнгән очракларны исәпкә алмыйча), ышанычны югалту сәбәплә эштән бушатылырга (вазыйфасыннан азат ителергә) тиеш.

63 нче статья. Авыл жирлегә жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфай затларының физик һәм юридик затлар алдындагы җаваплылыгы

Авыл жирлегенәң жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарә вазыйфай затларының физик һәм юридик затлар алдындагы җаваплылыгы федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә барлыкка килә.

XI бүлек. АВЫЛ ЖИРЛЕГЕНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКИЙ АКТЛАРЫ

64 нче статья. Авыл жирлегенәң муниципаль хокукий актлары системасы

1. Авыл жирлегенәң муниципаль хокукий актлары системасына түбәндәгеләр керә:
  1. *авыл жирлегә Уставы, жирле референдумда (гражданнар җыенында) кабул ителгән хокукий актлар;*
  2. *авыл жирлегә Советының норматив һәм башка хокукий актлары;*
  3. *әлеге Уставта күздә тотылган авыл жирлегә Башлыгының, Башкарма комитетның һәм жирле үзидарәнең башка органнарының һәм вазыйфай затларының норматив һәм башка хокукий актлары.*
2. Авыл жирлегә Уставы һәм хокукий актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән жирле референдумда кабул ителгән карарлар муниципаль хокукий актлар системасында иң югары юридик көчкә ия булган актлар булып торалар, турыдан-туры көчкә ия һәм авыл жирлегенәң бөтен территориясендә кулланылалар. Башка муниципаль хокукий актлар әлеге Уставка һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукий актларга каршы килергә тиеш түгел.

3. Жирле үзидарэ органнары Һәм вазыйфаи затлары тарафыннан кабул ителгән муниципаль хокукый актлар авыл жирлегенен бөтен территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш.
4. Муниципаль хокукый актлар тиешле муниципаль хокукый актны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарэ органнары яисә жирле үзидарэ вазыйфаи затлары тарафыннан гамәлдән чыгарылырга яисә аларның кануны (эше) вакытлыча туктатылырга мөмкин; мондый органнар яисә тиешле вазыйфалар бетерелгән яки күрсәтелгән органнарның яисә вазыйфаи затларның вәкаләтләре исемлеге үзгәргән очракта — муниципаль хокукый актны гамәлдән чыгару яки аның канунын вакытлыча туктату моментына тиешле муниципаль хокукый актны кабул итү (чыгару) вәкаләтләренә кертелгән жирле үзидарэ органнары яисә жирле үзидарэ вазыйфаи затлары тарафыннан, шулай ук суд тарафыннан гамәлдән чыгарылырга яисә вакытлыча туктатылырга мөмкин; ә жирле үзидарэ органнары тарафыннан аларга федераль законнар Һәм Татарстан Республикасы законнары белән бирелгән аерым дөүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны көйли торган өлешендә — Россия Федерациясенен вәкаләтле дөүләт хакимияте органы тарафыннан да гамәлдән чыгарылырга яисә вакытлыча туктатылырга мөмкин.

5. Норматив характерда булмаган муниципаль хокукый актның кануны (эше) — Россия Федерациясенен эшкурлар хокукларын яклау буенча вәкаләтлеләре турындагы законнарына ярашлы рәвештә бирелгән, Россия Федерациясе Президенты каршындагы Эшкурлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле затның тиешле күрсәтмәсе (предписание) алынган очракта, аны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарэ органы яисә жирле үзидарэ вазыйфаи заты тарафыннан кичекмәстән вакытлыча туктатыла. Авыл жирлеге Башкарма комитеты яисә жирле үзидарэ вазыйфаи затлары алынган күрсәтмәнен үтәлеше турында Россия Федерациясе Президенты каршындагы Эшкурлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле затка өч көнлек срокта, ә авыл жирлеге Советы үзләре карар кабул иткән көннән башлап өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр итәргә бурычлы.

65 нче статья. Авыл жирлеге гражданның турыдан-туры ихтыяри белдерүе юлы белән кабул ителгән карарлар

1. Жирле әһәмияткәгә мәсьәләләргә турыдан-туры авыл жирлеге халкы тарафыннан чишү жирле референдумда белдерелгән гражданның турыдан-туры ихтыяри белдерүе юлы белән гамәлгә ашырыла.
2. Әгәр авыл жирлеге халкының турыдан-туры ихтыяри белдерүе юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен өстәмә рәвештә муниципаль норматив хокукый актны кабул итү (чыгару) таләп ителсә, компетенциясенә күрсәтелгән актны кабул итү (чыгару) керүче авыл жирлеге жирле үзидарэ органы яисә жирле үзидарэ вазыйфаи заты референдумда кабул ителгән карар законлы көченә кертгән көннән башлап 15 көн дәвамында тиешле муниципаль норматив хокукый

актны эзерләү һәм (яисә) кабул итү срогын билгеләргә бурычлы. Күрсәтелгән срок өч айдан артып китә алмый.

3. Гражданнарның турыдан-туры ихтияри белдерүе юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль норматив хокукый актны чыгару срогын бозу авыл жирлегә Башлыгын чакырып алу яисә авыл жирлегә Советы вәкаләтләрен вакытыннан элек туктату өчен нигез булып тора.

66 нчы статья. Авыл жирлегә территориясен төзекләндерү кагыйдәләренен эчтәлеге

1. Авыл жирлегә территориясен төзекләндерү кагыйдәләре авыл жирлегә Советы тарафыннан раслана.
2. Авыл жирлегә территориясен төзекләндерү кагыйдәләре түбәндәге мәсьәләләргә көйли ала:
  1. *гомуми файдаланудагы территорияләргә тоту һәм мондый территорияләрдән файдалану тәртибе;*
  2. *биналарның, рәвешләргә, корылмаларның фасадларының һәм коймалау конструкцияләргә тышкы күренеше;*
  3. *төзекләндерү элементларын проектлау, урнаштыру, тоту һәм торгызу, шул исәптән жир эшләргә үткәргәннән соң;*
  4. *авыл жирлегә территориясен яктыртуны оештыру, шул исәптән биналарның, рәвешләргә, корылмаларның архитектура яктыртылышын (подсветкасын);*
  5. *авыл жирлегә территориясен яшелләндерүне оештыру, шул исәптән торак пунктлар чикләрендә урнашкан газоннарны, чәчәкләргә һәм үлән үсемлекләргә биләгән башка территорияләргә төзү, тоту, торгызу һәм саклау тәртибе;*
  6. *авыл жирлегә территориясендә мәгълүмат урнаштыру, шул исәптән урам исемнәргә һәм йорт номерлары язылган күрсәткечләргә, элмәләргә урнаштыру;*
  7. *балалар һәм спорт мәйданчыкларын, хайваннарны йөртү мәйданчыкларын, парковканы (парковка урыннарын), кече архитектура формаларын урнаштыру һәм тоту;*
  8. *жәяүлеләр коммуникацияләргә, шул исәптән тротуарларны, аллеяларны, юлларны, сукмакларны оештыру;*
  9. *инвалидларның һәм халыкның башка аз мобильле төркемнәргә күрсәтелгән территория буенча тоткарлыксыз хәрәкәт итүен тәэмин итү максатыннан авыл жирлегә территориясен жайлаштыру;*
  10. *авыл жирлегә территориясен жәйештыру, шул исәптән кышкы чорда;*
  11. *яңгыр суларын агызуны оештыру;*
  12. *жер эшләргә үткәрү тәртибе;*
  13. *биналарның, рәвешләргә, корылмаларның, жер участкаларының милекчәләргә һәм (яисә) башка законлы хужаларының (күпфатирлы йортлардагы торак бүлмәләргә милекчәләргә һәм (яисә) башка законлы хужаларын исәпкә алмыйча, әгәр алар астындагы жер участкалары формалаштырылмаган булса*

яисә мондый йортларның чикләре буенча формалаштырылган булса) чиктәш территорияләргә тотуда катнашуы, шул исәптән финанс ягыннан;

14. Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән тәртипкә ярашлы рәвештә чиктәш территорияләргә чикләрен билгеләү;

15. авыл җирлеге территориясен бәйрәмчә бизәү;

16. авыл җирлеге территориясен төзекләндерү буенча чараларны тормышка ашыруда гражданның һәм оешмаларның катнашу тәртибе.

67 нче статья. Авыл җирлеге җирле үзидарә органнары һәм вазыйфалы затлары тарафыннан кабул ителә торган муниципаль хокукый актларның төрләре

1. Авыл җирлеге җирле үзидарә органнары һәм вазыйфалы затлары үзләренә йөкләнгән вәкаләтләргә үтәү йөзеннән түбәндәге муниципаль хокукый актларны чыгаралар:
  1. авыл җирлеге Советы — авыл җирлеге Советы карарларын;
  2. авыл җирлеге Башлыгы — авыл җирлеге Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләргә буенча карарлар һәм күрсәтмәләр (распоряжениеләр), җирлек Башкарма комитеты карарларын һәм күрсәтмәләрен;
  2. Җирле үзидарәнең башка вазыйфалы затлары әлеге Устав, аларның статусын билгеләүчә башка муниципаль норматив хокукый актлар белән билгеләнгән үз вәкаләтләргә чикләрендә күрсәтмәләр (распоряжениеләр) һәм боерыклар чыгаралар.

68 нче статья. Авыл җирлегенң муниципаль хокукый актларын эзерләү

1. Муниципаль хокукый актлар проектлары авыл җирлеге Башлыгы, авыл җирлеге Советы депутатлары, Прокурор, территория җирле үзидарә органнары, гражданның инициативалы төркемнәргә тарафыннан кертелергә мөмкин.
2. Прокурор, үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыру барышында гамәлдәге муниципаль норматив хокукый актларны камилләштерү кирәклеген билгеләгәндә, муниципаль норматив хокукый актларны үзгәртү, гамәлдән чыгару яисә кабул итү турында тәкъдимнәр кертәргә хокуклы.
3. Муниципаль хокукый актлар проектларын кертү тәртибе, аларга теркәлә торган документларның исемлеген һәм формасы тиешлечә авыл җирлеге Советы Регламенты һәм авыл җирлеге Башлыгы тарафыннан билгеләнә.

69 нчы статья. Авыл җирлеге Советының хокукый актлары

1. Авыл җирлеге Советы, федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, Устав белән үз компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр буенча, авыл җирлеге территориясендә үтәү өчен мәжбүри булган кагыйдәләргә билгели торган карарлар, авыл җирлеге Башлыгын отставкага җибәрү (чыгару) турында карар, шулай ук авыл җирлеге Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләргә буенча һәм

федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав белән үз компетенциясенә кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар кабул итә.

2. Авыл жирлеге территориясендә үтәү өчен мәжбүри булган кагыйдәләрне билгели торган авыл жирлеге Советы карарлары, әгәр федераль законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, авыл жирлеге Советы депутатларының билгеләнгән санының күпчелек тавышы белән кабул ителә.
3. Жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләүне, үзгәртүне һәм гамәлдән чыгаруны, авыл жирлеге бюджеты акчаларынан чыгымнар гамәлгә ашыруны күздә тоткан авыл жирлеге Советы карарлары авыл жирлеге Советы каравына авыл жирлеге Башкарма комитеты Житәкчесе башлангычы (инициативасы) буенча яисә аның бәяләмәсе (заключениесе) булганда гына кертелә ала. Күрсәтелгән бәяләмә аның тарафыннан авыл жирлеге Советына авыл жирлеге Советы Регламенты белән билгеләнгән тәртиптә утыз көнлек срокта тәкъдим ителә.
4. Авыл жирлеге Советы карарларына авыл жирлеге Башлыгы тарафыннан алар кабул ителгән көннән башлап өч көнлек срокта кул куела һәм алар аның тарафыннан әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә рәсми бастырып чыгарыла (халыкка житкәрелә).

70 нче статья. Авыл жирлеге башлыгының хокукый актлары

Авыл жирлеге башлыгы, законнар, әлеге Устав, авыл жирлеге Советы карарлары белән билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә, авыл жирлеге Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча, шулай ук «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законга һәм башка федераль законнарга ярашлы рәвештә авыл жирлеге Уставы белән аның вәкаләтләренә кертелгән башка мәсьәләләр буенча хокукый актлар чыгара.

Авыл жирлеге башлыгы, федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, авыл жирлеге Советының норматив хокукый актлары белән билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә, жирле эһәмияттәге мәсьәләләр һәм федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына бирелгән аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча Башкарма комитет карарларын, шулай ук авыл жирлеге Башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча авыл жирлеге Башкарма комитеты күрсәтмәләрен (распоряжениеләрен) чыгара.

71 нче статья. Муниципаль норматив хокукый актларны рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм аларның законлы көченә керү тәртибе

1. Кеше һәм гражданның хокукларына, ирегенә һәм бурычларына кагыла торган муниципаль норматив хокукый актлар, муниципаль берәмлек оештыручысы булып чыгыш ясаучы оешмаларның хокукый статусын билгели торган муниципаль норматив хокукый актлар, шулай ук жирле үзидарә органнары

арасында төзелә торган килешүләр аларны рәсми рәвештә халыкка житкергәннән (обнародование ясаганнан) соң законлы көченә керәләр.

2. Муниципаль норматив хокукый актның, шул исәптән жирле үзидарә органнары арасында төзелгән килешүнең тулы текстын рәсми рәвештә халыкка житкерү булып аларны түбәндәгечә башкару санала:
  1. *Текстын тулысынча Татарстан Республикасының хокукый мәгълүмат рәсми порталында (<https://pravo.tatarstan.ru> (ММЧ теркәү турындагы таныклык ЭЛ № ФС 77-60244, 17.12.2014 елны Элемтә, мәгълүмати технологияләр һәм массакүләм коммуникацияләр өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәт (Роскомнадзор) тарафыннан бирелгән) яисә Лаеш муниципаль районының «Камская новь» («Кама ягы») газетасында (ТР буенча Элемтә, мәгълүмати технологияләр һәм массакүләм коммуникацияләр өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәт идарәсе, теркәү номеры ПИ №ТУ16-01035, 16.05.2013 елдан) рәсми бастырып чыгару.*
  2. *Интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Татар Янтыгы авыл җирлегенең рәсми сайтында <http://laishevo.tatarstan.ru> веб-адресы буенча урнаштыру.*
  3. *Түбәндәге адрес буенча урнашкан мәгълүмат стендларында урнаштыру: Лаеш районы, 25 Октябрь исемендәге поселок, Үзәк урам, 7А нчы йорт.*
3. *Гражданның Татарстан Республикасының хокукый мәгълүмат рәсми порталына керүен тәэмин итү өчен, түбәндәге адрес буенча урнашкан Интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәренә тоташу пунктлары эшли: Лаеш районы, 25 Октябрь исемендәге поселок, Үзәк урам, 7А нчы йорт.*
4. *Муниципаль норматив хокукый актлар, җирле үзидарә органнары арасында төзелә торган килешүләр, аларга кул куелган көннән башлап 10 көн дәвамында халыкка җиткерелә (обнародование ясала), таратылуы федераль закон белән чикләнгән мәгълүматларны үз эченә алган муниципаль хокукый актлар яисә аларның аерым нигезләмәләре моннан чыгарма булып тора.*
5. *Татар Янтыгы авыл җирлегенең салымнар һәм җыямнар турындагы норматив хокукый актлары Россия Федерациясенең Салым кодексына ярашлы рәвештә законлы көченә керәләр.*
6. *Әлеге статьяның 1 нче пунктында күрсәтелмәгән муниципаль хокукый актлар, әгәр актның үзендә башкасы билгеләнмәгән булса, аларга кул куелган көннән башлап законлы көченә керәләр.*
7. *Периодик басма массакүләм мәгълүмат чараларының, Интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге тиешле сайтларның домен исемнәре һәм аларны массакүләм мәгълүмат чарасы буларак теркәү турындагы мәгълүматлар күрсәтелгән челтәр басмаларының исемлеге (аларда муниципаль хокукый актларны, шул исәптән җирле үзидарә органнары арасында төзелгән килешүләрне халыкка җиткерү гәмәлгә ашырыла, рәсми бастырып чыгару моннан чыгарма булып тора) муниципаль берәмлек Башлыгының хокукый актын бастырып чыгару юлы белән гомуми игътибарга җиткерелә.*

72 нче статья. Авыл жирлегенен муниципаль хокукый актларын гамәлдән чыгару һәм аларның канунын (эшен) вакытлыча туктату

1. Авыл жирлегенен муниципаль хокукый актлары тиешле муниципаль хокукый актны кабул иткән (чыгарган) авыл жирлеге жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарә вазыйфаи затлары тарафыннан гамәлдән чыгарылырга яисә аларның кануны вакытлыча туктатылырга мөмкин; мондый органнар яисә тиешле вазыйфалар бетерелгән яки күрсәтелгән органнарның яисә вазыйфаи затларның вәкаләтләре исемлеге үзгәргән очракта — муниципаль хокукый актны гамәлдән чыгару яки аның канунын вакытлыча туктату моментына тиешле муниципаль хокукый актны кабул итү (чыгару) вәкаләтләренә кертелгән авыл жирлеге жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарә вазыйфаи затлары тарафыннан, шулай ук суд тарафыннан гамәлдән чыгарылырга яисә вакытлыча туктатылырга мөмкин; ә жирле үзидарә органнары тарафыннан аларга федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән бирелгән аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны көйли торган өлешендә — Россия Федерациясенен вәкаләтле дәүләт хакимияте органы (Татарстан Республикасының вәкаләтле дәүләт хакимияте органы) тарафыннан да гамәлдән чыгарылырга яисә вакытлыча туктатылырга мөмкин.

Норматив характерда булмаган муниципаль хокукый актның кануны (эше) — Россия Федерациясенен эшкурлар хокукларын яклау буенча вәкаләтлеләре турындагы законнарына ярашлы рәвештә бирелгән, Россия Федерациясе Президенты каршындагы Эшкурлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле затның тиешле күрсәтмәсе (предписание) алынган очракта, аны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарә вазыйфаи заты тарафыннан кичекмәстән вакытлыча туктатыла. Жирле үзидарәнең башкарма-бөерү органнары яисә жирле үзидарә вазыйфаи затлары алынган күрсәтмәнең үтәлеше турында Россия Федерациясе Президенты каршындагы Эшкурлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле затка өч көнлек срокта, ә жирле үзидарәнең вәкиллекле органнары үзләре карар кабул иткән көннән башлап өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр итәргә бурычлы.

2. Суд карары буенча «“Лаеш муниципаль районы” муниципаль берәмлеге һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләр территорияләренен чикләрен билгеләү һәм статусы турында» 2005 елның 31 гыйнварындагы 28-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының гамәлдә булмавын тану, муниципаль берәмлек статусын билгеләү турында яңа закон үз көченә кергәнчегә кадәр, суд тәртибендә күрсәтелгән муниципаль берәмлекнең суд карары законлы көченә кергәнчегә кадәр кабул ителгән муниципаль хокукый актларын гамәлдә булмавын тану яисә әлеге муниципаль хокукый актларны гамәлдән чыгару өчен нигез булып тора алмый.

ХII бүлек. АВЫЛ ЖИРЛЕГЕНЕН ИКЪТИСАДИ НИГЕЗЕ

73 нче статья. Авыл жирлегенен икътисади нигезе

1. Авыл җирлегенең муниципаль милкендә булган мөлкәт, авыл җирлеге бюджеты акчалары, шулай ук авыл җирлегенең мөлкәти хокуклары авыл җирлегенең икътисади нигезен тәшкил итә.

74 нче статья. Авыл җирлегенең муниципаль мөлкәте

1. Авыл җирлеге милкендә түбәндәге мөлкәт булырга мөмкин:
  1. *«Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 14 нче статьясы белән билгеләнгән авыл җирлегенең җирле әһәмияттәге мәсьәләләрен чишү өчен билгеләнгән мөлкәт;*
  2. *федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очракларда җирле үзидарә органнарына бирелгән аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт, шулай ук «Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 15 нче статьясының 4 нче өлешендә күздә тотылган төрлө җирле үзидарә органнарына бирелгән аерым вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт;*
  3. *авыл җирлеге Советының норматив хокукый актларына ярашлы рәвештә авыл җирлеге җирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының, муниципаль хезмәткәрләренең, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәткәрләренең эшчәнлеген тәэмин итү өчен билгеләнгән мөлкәт;*
  4. *чишү хокукы федераль законнар белән җирле үзидарә органына бирелгән һәм җирле әһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләрен чишү өчен кирәкле мөлкәт;*
  5. *«Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 14 нче статьясының 3 һәм 4 нче өлешләренә ярашлы рәвештә җирле әһәмияттәге мәсьәләләрен чишү өчен билгеләнгән мөлкәт, шулай ук «Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 17 нче статьясының 1 һәм 1.1 өлешләренә ярашлы рәвештә җирле әһәмияттәге мәсьәләләрен чишү буенча вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт.*
2. Авыл җирлеге милкендә авыл җирлекләренең җирле әһәмияттәге мәсьәләләрен чишү буенча вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен кирәкле башка мөлкәт тә булырга мөмкин.

**75 нче статья. Авыл жирлегенен муниципаль мөлкәтенә ия булу, аннан
файдалану һәм эш итү**

1. Жирле үзидарә органнары авыл жирлеге исеменнән Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға һәм аларға ярашлы рәвештә кабул ителә торган авыл жирлеге жирле үзидарә органнарының норматив хокукый актларына нәтижәдә муниципаль мөлкәткә мөстәкыйль рәвештә ия булалар, аннан файдаланалар һәм аңа эш итәләр.
2. Жирле үзидарә органнары федераль законнарға ярашлы рәвештә муниципаль мөлкәтне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хакимияте органнарына, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләреннән жирле үзидарә органнарына вакытлыча яисә даими файдалануга бирергә, аны читкә юнәлтергә, башка килешүләр төзәргә хокуклы.
3. Жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Хөкүмәте вәкаләт биргән федераль башкарма хакимият органы тарафыннан билгеләнгән тәртиптә муниципаль мөлкәт реестрларын алып баралар.

**76 нчы статья. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык
жәмгыятьләре**

1. Авыл жирлеге жирле эһәмияттәге мәсьәләләргә чишү буенча вәкаләтләргә гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзи, аларны үзгәртеп кара һәм бетерә, хужалык жәмгыятьләре, шул исәптән муниципаль хужалык жәмгыятьләре төздә катнаша ала. Муниципаль предприятиеләргә һәм учреждениеләргә карата оештыручы (учредитель) функцияләрен һәм вәкаләтләрен жирле үзидарәненнән вәкаләтле органнары гамәлгә ашыра.
2. Оештыручы функцияләрен һәм вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы жирле үзидарә органнары муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр эшчәнлегеннән максатларын, шартларын һәм тәртибен билгелиләр, уставларын раслыйлар, әлеге предприятиеләр һәм учреждениеләр житәкчеләрен вазыйфага билгелиләр һәм вазыйфадан азат итәләр, әлеге Уставта һәм муниципаль хокукый актларда күздә тотылган тәртиптә аларның эшчәнлегә турындагы хисапларын тыңлыйлар.
3. Авыл жирлеге жирле үзидарә органнары авыл жирлеге исеменнән муниципаль казна учреждениеләреннән йөкләмәләре буенча субсидиялар жаваплылык йөртәләр һәм федераль законда билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә аларның үтәлешен тәмин итәләр.
4. Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Мөлкәт һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы Россия Федерациясе Хөкүмәте вәкаләт биргән федераль башкарма хакимият органы тарафыннан билгеләнгән тәртиптә муниципаль мөлкәт реестрын алып бара.

77 нче статья. Авыл жирлегенен муниципаль милкен хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары

1. Муниципаль мөлкәтне хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары федераль законнар нигезендә авыл жирлеге Советы карарлары белән билгеләнә.
2. Муниципаль мөлкәттән файдаланудан һәм аны хосусыйлаштырудан алынган керемнәр авыл жирлеге бюджетына керә.

78 нче статья. Авыл жирлеге жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләре

Авыл жирлеге жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, әгәр законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, шартнамә нигезендә корыла.

ХІІІ бүлек. АВЫЛ ЖИРЛЕГЕНЕҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ

79 нчы статья. Авыл жирлеге бюджеты

1. Авыл жирлегенен үз бюджеты бар.
2. Авыл жирлеге бюджеты авыл жирлеге Советының муниципаль норматив хокукий акты формасында эшләнелә һәм раслана.
3. Авыл жирлеге бюджетында авыл жирлегенен жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен чишү буенча жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга юнәлдерелә торган керемнәр һәм авыл жирлеге жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән бирелгән аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәмин итү өчен бирелгән субвенцияләр, шулай ук күрсәтелгән керемнәр һәм субвенцияләр исәбенә гамәлгә ашырыла торган авыл жирлеге бюджетының тиешле чыгымнары аерым-аерым күздә тотыла.
4. Авыл жирлеге жирле үзидарә органнары, федераль законнарда һәм аларга ярашлы рәвештә кабул ителә торган Россия Федерациясенен башка норматив хокукий актларында билгеләнгән тәртиптә, федераль дәүләт хакимияте органнарына һәм (яисә) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына авыл жирлеге бюджетының үтәлеше турында хисаплар тәкъдим итәләр.

80 нче статья. Авыл жирлегендә бюджет процессы

1. Авыл жирлеге бюджетын формалаштыру, раслау, башкару һәм аның үтәлешен контрольдә тоту авыл жирлеге жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль рәвештә гамәлгә ашырыла. Авыл жирлеге бюджетын формалаштыру, раслау һәм башкару тәртибе Россия Федерациясенен Бюджет кодексы, федераль законнар һәм аларга ярашлы рәвештә кабул ителгән Татарстан Республикасының Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнә.

2. Авыл жирлеге бюджеты проекты, авыл жирлеге Советының авыл жирлеге бюджетын раслау турындагы карары, аның үтәлеше турындагы еллык хисап, авыл жирлеге бюджетының башкарылу барышы турындагы кварталлык мәгълүматлар һәм жирле үзидарә органнары муниципаль хезмәткәрләренең, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләренең саны турындагы мәгълүматлар (аларның хезмәтенә түләүгә алынган фактик чыгымнарны күрсәтеп) рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкәрелергә) тиеш.
3. Авыл жирлеге бюджеты проекты өч еллык срокка (чираттагы финанс елы һәм планлы чор) төзелә һәм раслана.
4. Авыл жирлегенен чираттагы финанс елына һәм планлы чорга бюджеты проекты, авыл жирлегенен чыгым йөкләмәләрен финанс ягыннан тәмин итү максатыннан, авыл жирлегенен социаль-иқтисади үсеш фаразы (прогнозы) нигезендә төзелә.
5. Авыл жирлегенен чираттагы финанс елына һәм планлы чорга бюджеты проекты, Россия Федерациясенен Бюджет кодексына һәм аның таләпләрен саклап кабул ителгән Татарстан Республикасының Бюджет кодексына һәм әлеге Уставка ярашлы рәвештә, авыл жирлеге Башкарма комитеты тарафыннан билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда төзелә.
6. Авыл жирлегенен чираттагы финанс елына һәм планлы чорга бюджеты проектын төзү түбәндәгеләргә нигезләнә:
  - Россия Федерациясе Президентының Россия Федерациясе Федераль Собраниясенә Россия Федерациясендә бюджет сәясәтен (бюджет сәясәтенә карата таләпләрне) билгеләүче Юлламасы нигезләмәләренә;
  - Татарстан Республикасы Рәисенен Татарстан Республикасы Дәүләт Советына Юлламасына;
  - Россия Федерациясенен милли үсеш максатларын һәм аңа ирешү буенча ачык хакимият органнары эшчәнлегенә юнәлешләрен билгеләүче документларга;
  - авыл жирлегенен бюджет сәясәтенен төп юнәлешләренә һәм салым сәясәтеннән төп юнәлешләренә;
  - авыл жирлегенен социаль-иқтисади үсеш фаразына (прогнозына);
  - озак вакытлы чорга бюджет фаразына (бюджет фаразы проектына, бюджет фаразына үзгәрешләр кертү проектына);
  - дәүләт һәм муниципаль программаларга, дәүләт һәм муниципаль программалар проектларына, күрсәтелгән программаларга үзгәрешләр кертү проектларына;
  - Россия Федерациясенен милли үсеш максатларын һәм аңа ирешү буенча ачык хакимият органнары эшчәнлегенә юнәлешләрен билгеләүче документларга;
7. Авыл жирлегенен чираттагы финанс елына һәм планлы чорга бюджеты турындагы карарында бюджетның төп сыйфатламалары булырга тиеш, аларга бюджет керемнәренен гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет

дефициту, шулай ук Россия Федерациясенең Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы законнары, авыл җирлеге Советының муниципаль хокукий актлары (бюджет турындагы карардан тыш) белән билгеләнгән башка күрсәткечләр керә.

8. Авыл җирлеге бюджеты турындагы карар белән күрсәткечләр раслана, аларның составы Россия Федерациясенең Бюджет кодексына, аңа ярашлы рәвештә кабул ителгән Татарстан Республикасының Бюджет кодексына һәм Татарстан Республикасы законнарына, район Советы карарларына ярашлы рәвештә билгеләнелә.
9. Чираттагы финанс елына һәм планлы чорга авыл җирлеге бюджеты турындагы карар проекты расланган бюджетның планлы чоры параметрларын үзгәртү һәм аларга бюджет проектының планлы чоры икенче елының параметрларын өстәү юлы белән раслана.

Чираттагы финанс елына һәм планлы чорга авыл җирлеге бюджеты турындагы карар проекты расланган бюджетның планлы чоры күрсәткечләрен төгәлли һәм төзелә торган бюджетның планлы чоры икенче елының күрсәткечләрен раслый.

Авыл җирлегенең раслана торган бюджетының планлы чоры параметрларын төгәлләү түбәндәгеләрне күздә тоталар:

- авыл җирлегенең чираттагы финанс елына һәм планлы чорга бюджеты турындагы карар проектына карау предметы булып торган күрсәткечләрнең төгәлләмәләрен раслауны;
- авыл җирлеге бюджеты чыгымнарының ведомство структурасының расланган күрсәткечләрен арттыруны яисә кыскартуны раслауны яки аңа авыл җирлеге бюджеты чыгымнарының өстәмә максатчан статьялары һәм (яисә) төрләре буенча бюджет ассигнованиеләрен кертүне.

10. Чираттагы финанс елына һәм планлы чорга авыл җирлеге бюджеты турындагы карар проекты белән бер үк вакытта авыл җирлеге Советына түбәндәгеләр тәкъдим ителә:

- авыл җирлегенең чираттагы финанс елына һәм планлы чорга бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре;
- агымдагы финанс елының узган чоры өчен авыл җирлегенең социаль-иқтисади үсешенең якынча нәтижәләре һәм агымдагы финанс елында авыл җирлегенең социаль-иқтисади үсешенең көтелмәгән (көтелгән) нәтижәләре;
- авыл җирлегенең чираттагы финанс елына һәм планлы чорга социаль-иқтисади үсеш фаразы;
- авыл җирлеге бюджетының чираттагы финанс елына һәм планлы чорга төп сыйфатламалары (керемнәрнең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициту) фаразы;
- авыл җирлеге бюджеты проектына аңлатма язмасы;

- бюджетлара трансфертларны бүлү методикалары (методикалар проектлары) һәм исәпләүләре;
- чираттагы финанс елы ахырына һәм планлы чорның һәр елы ахырына муниципаль бурычның чикке югары күләме;
- агымдагы финанс елына бюджетның көтелгән үтәлешен бәяләү;
- авыл җирлеге Советы тарафыннан тәкъдим ителгән күрсәтелгән органнарның бюджет сметалары проектлары (авыл җирлеге Башкарма комитеты белән күрсәтелгән бюджет сметаларына карата келешмәүчәнлекләр барлыкка килгән очракта тәкъдим ителә);
- Россия Федерациясенең Бюджет кодексы һәм аңа ярашлы рәвештә кабул ителгән Татарстан Республикасының Бюджет кодексы һәм әлеге Устав белән билгеләнгән башка документлар һәм материаллар.

Бюджет турындагы карар белән бюджет ассигнованиеләрен муниципаль программалар һәм программадан тыш эшчәнлек юнәлешләре буенча бүлү расланган очракта, бюджет турындагы карар проектына муниципаль программаларның паспортлары тәкъдим ителә.

Бюджет турындагы карар проектында бюджетлар чыгымнары классификациясенең бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү белән кушымта булмаган очракта, бюджетлар чыгымнары классификациясенең бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү белән кушымта бюджет турындагы карар проектына аңлатма язмасы кушымталары составына кертелә.

11. Авыл җирлегенең чираттагы финанс елына һәм планлы чорга бюджеты проектын төзү, Россия Федерациясенең Бюджет кодексына, федераль законнарга, аларга ярашлы рәвештә кабул ителә торган Татарстан Республикасының Бюджет кодексына һәм Татарстан Республикасы законнарына ярашлы рәвештә, авыл җирлеге Башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашырыла.
12. Авыл җирлеге Башкарма комитеты авыл җирлегенең чираттагы финанс елына һәм планлы чорга бюджеты турындагы карар проектын авыл җирлеге Советы каравына агымдагы елның 15 ноябрендәгн дә соңга калмыйча кертә.
13. Авыл җирлеге Советының муниципаль норматив хокукый акты белән билгеләнгән авыл җирлеге бюджеты турындагы карар проектын карау һәм аны раслау тәртибе бюджет турындагы карарның чираттагы финанс елының 1 гыйнварыннан үз көченә керүен, шулай ук күрсәтелгән карар белән Россия Федерациясе Бюджет кодексының 184.1 статьясына ярашлы рәвештә күрсәткечләрне һәм сыйфатламаларны раслауны күздә тотарга тиеш.
14. Авыл җирлеге бюджеты турындагы карар, әгәр Россия Федерациясенең Бюджет кодексында һәм (яисә) авыл җирлеге бюджеты турындагы карарда башкасы

күздә тотылмаган булса, 1 гыйнвардан үз көченә керә һәм финанс елының 31 декабренә кадәр гамәлдә була. Авыл жирлегенә бюджет турындагы карар билгеләнгән тәртиптә аңа куелганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкәрелергә) тиеш.

15. Авыл жирлегенә жирле үзидарә органнары авыл жирлегенә бюджетның балансланган булуын, бюджет хокук мөнәсәбәтләрен көйләү, бюджет процессын гамәлгә ашыру, дефицит күләме, муниципаль бурычның күләме һәм структурасы, авыл жирлегенә бюджет йөкләмәләрен үтәү буенча билгеләнгән федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары таләпләренә саклануын тәмин итәләр.
16. Авыл жирлегенә бюджет керемнәре Россия Федерациясенең бюджет законнарына, салымнар һәм җыямнар турындагы законнарына һәм башка мәҗбүри түләүләр турындагы законнарына ярашлы рәвештә формалаша.
17. Авыл жирлегенә бюджет чыгымнары Россия Федерациясенең Бюджет кодексында күздә тотылган формаларда гамәлгә ашырыла.
18. Федераль дәүләт хакимияте органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләрен финанслауга авыл жирлегенә бюджет чыгымнарын юнәлдерү, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очракларны исәпкә алмыйча, рөхсәт ителми.
19. Муниципаль мөлкәт объектларына бюджет инвестицияләре Россия Федерациясенең Бюджет кодексына ярашлы рәвештә гамәлгә ашырыла.

81 нче статья. Авыл жирлегенә муниципаль ихтыяжларын тәмин итү өчен сатып алулар

1. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алу «Дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өлкәсендә товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алу буенча контракт системасы турында» 2013 елның 05 майдагы 44-ФЗ номерлы Федераль законга һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукий актларына ярашлы рәвештә гамәлгә ашырыла.
2. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алу авыл жирлегенә бюджет акчалары исәбенә гамәлгә ашырыла.

82 нче статья. Авыл жирлегенә гражданның үзара салым акчалары

1. Гражданның үзара салым акчалары дип жирле эһәмияттәге конкрет мәсьәләләргә чишү өчен гамәлгә ашырыла торган гражданның бертапкырлык түләүләре аңлашыла. Гражданның үзара салымы тәртибендә түләүләр күләме абсолют зурлыкта авыл жирлегенә (авыл жирлегенә составына керүче торак пунктның) барлык халык өчен тигез итеп билгеләнә, аерым категория гражданны моннан чыгарма булып тора (аларның саны авыл жирлегенә (авыл жирлегенә составына керүче торак пунктның) гомуми халык санынан 30 проценттан артып китә алмый һәм алар өчен түләүләр күләме киметелергә мөмкин).

2. Әлеге статьяның 1 нче өлешендә күрсәтелгән гражданның бертапкырлык түлүүләрден кертү һәм аннан файдалану мәсьәләләре жирле референдумда, ә «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясының 1 нче өлешендә 4.1 пунктында күздә тотылган очракта — гражданның жыенында чишелә.

83 нче статья. Авыл жирлегенә муниципаль бурычы

1. Авыл жирлеге, Россия Федерациясендә Бюджет кодексына һәм әлеге Уставка ярашлы рәвештә, муниципаль заемнар гамәлгә ашырырга, шул исәптән муниципаль кыйммәтләр кәгазьләр чыгару юлы белән, хокуклы.
2. Авыл жирлеге исемнен муниципаль заемнарны гамәлгә ашыру хокукы, Россия Федерациясендә Бюджет кодексына ярашлы рәвештә, жирлекнең Башкарма комитетына карый.

84 нче статья. Авыл жирлегенә жирле бюджетын башкару

1. Авыл жирлегенә жирле бюджетын башкару Россия Федерациясендә Бюджет кодексына ярашлы рәвештә гамәлгә ашырыла.
2. Авыл жирлеге бюджеты касса бердәмлеге һәм чыгымнарның ведомство карамагында булуы (подведомственность) нигезендә башкарыла.
3. Авыл жирлеге бюджеты үтәлешенә касса хезмәтә күрсәтү, авыл жирлеге бюджеты акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алып бару Россия Федерациясә һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.
4. Авыл жирлеге бюджетын башкару авыл жирлегенә жыелма бюджет язмасы (рописе) һәм авыл жирлегенә касса планы нигезендә оештырыла.

85 нче статья. Бюджет хисапчылыгы. Авыл жирлеге бюджетының үтәлешә турындагы еллык хисап

1. Авыл жирлегенә бюджет хисапчылыгы еллык булып тора.
2. Авыл жирлегенә бюджет хисапчылыгы, бюджет акчаларының тиешләр баш администраторларының жыелма бюджет хисапчылыгы нигезендә, авыл жирлеге Башкарма комитеты тарафыннан төзелә.
3. Авыл жирлеге бюджетының үтәлешә турындагы еллык хисап авыл жирлеге Советы карары белән расланьрга тиеш.
4. Авыл жирлеге бюджетының үтәлешә турындагы еллык хисап, авыл жирлеге Советына тәкъдим ителгәнчегә кадәр, тышкы тикшерү узарга тиеш, ул бюджет акчалары баш администраторларының бюджет хисапчылыгына тышкы тикшерү үткәрүне һәм авыл жирлеге бюджетының үтәлешә турындагы еллык хисапка бәяләмә (заключение) эзерләүне үз иченә ала.

Авыл жирлеге Советы мөрәжәгатә буенча «Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Татар Янтыгы авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге

бюджетының үтәлеше турындагы еллык хисапка тышкы тикшерү Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Контроль-хисап палатасы тарафыннан гамәлгә ашырыла.

5. Авыл жирлеге Башкарма комитеты авыл жирлеге бюджетының үтәлеше турындагы хисапны, аңа бәяләмә әзерләү өчен, агымдагы финанс елының 1 апреленнән дә соңга калмыйча тәкъдим итә. Авыл жирлеге бюджетының үтәлеше турындагы еллык хисапка бәяләмә әзерләү, бюджет акчалары баш администраторларының еллык бюджет хисапчылыгын тышкы тикшерү мәгълүматлары нигезендә, 1 айдан артып китми торган срокта үткәрелә.
6. Авыл жирлеге бюджетының үтәлеше турындагы еллык хисапка бәяләмә Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Контроль-хисап палатасы тарафыннан авыл жирлеге Советына тәкъдим ителә һәм бер үк вакытта авыл жирлеге Башкарма комитетына жибәрелә.
7. 7. Ел саен агымдагы финанс елының 1 маеннан да соңга калмыйча, авыл жирлеге Башкарма комитеты авыл жирлеге Советына хисап елы өчен авыл жирлеге бюджетының үтәлеше турындагы еллык хисапны, аңа раслау рәвешендә авыл жирлеге Советының хисап елы өчен авыл жирлеге бюджетының үтәлеше турында карары проектын, авыл жирлеге бюджеты үтәлеше турындагы башка бюджет хисапчылыгын һәм Россия Федерациясенә бюджет законнарында күздә тотылган башка документларны теркәп тәкъдим итә.
8. Авыл жирлеге бюджетының үтәлеше турындагы еллык хисапны карау нәтижеләре буенча авыл жирлеге Советы авыл жирлеге бюджетының үтәлеше турындагы еллык хисапны раслау яисә кире кагу турында карар кабул итә. Авыл жирлеге Советы тарафыннан авыл жирлеге бюджетының үтәлеше турындагы еллык хисап кире кагылган очракта, ул мәгълүматларның дөрес булмавын яисә тулысынча чагылдырылмавын бетерү һәм 1 айдан артып китми торган срокта кабат тәкъдим итү өчен кире кайтарыла.
9. Авыл жирлеге бюджетының үтәлеше турындагы карар белән авыл жирлеге бюджеты керемнәренә, чыгымнарының гомуми күләмен һәм авыл жирлеге бюджеты дефицитын күрсәтеп, хисап елы өчен авыл жирлеге бюджетының үтәлеше турындагы хисап раслана.
Авыл жирлеге Советының хисап елы өчен авыл жирлеге бюджетының үтәлеше турындагы карарына аерым кушымталар белән түбәндәге күрсәткечләр раслана:
  - бюджетлар керемнәре классификациясе кодлары буенча авыл жирлеге бюджеты керемнәре;
  - авыл жирлеге бюджеты чыгымнарының ведомство структурасы буенча авыл жирлеге бюджеты чыгымнары;
  - бюджетлар чыгымнары классификациясенә бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча авыл жирлеге бюджеты чыгымнары;
  - бюджетлар дефицитын финанслау чыганаclarы классификациясе кодлары буенча авыл жирлеге бюджеты дефицитын финанслау чыганаclarы.

86 нче статья. Авыл жирлегенен муниципаль финанс контроле

1. Муниципаль финанс контроле Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан физик затларга массакүләм норматив йөкләмәләрне һәм башка түләүләр буенча йөкләмәләрне шартлаучы (билгеләүче) хокукий актлар нигезләмәләренен саклануын, шулай ук дәүләт (муниципаль) контрактларының, бюджеттан акча бирү турындагы шартнамәләрнең (киләшүләрнең) шартлары үтәлешен тәмин итү максатыннан гамәлгә ашырыла.
2. Тышкы муниципаль финанс контроле ТР Лаеш муниципаль районының Контроль-хисап палатасының контроль эшчәнлегенә булып тора.
3. Эчке муниципаль финанс контроле Федераль казначылыкның, ТР Лаеш муниципаль районының Финанс-бюджет палатасының контроль эшчәнлегенә булып тора.
4. Алдан карый торган (предварительный) контроль авыл жирлегенен жирле бюджетын башкару барышында бюджет хокук бозуларын кисәтү һәм аларга чик кую максатында гамәлгә ашырыла.
5. Алдагы (последующий) контроль, аларның башкарылуының законлылыгын, исәп-хисап һәм хисаплылыкның дөреслеген билгеләү максатында, авыл жирлеген бюджетының үтәлешен нәтижеләре буенча гамәлгә ашырыла.

XIV бүлек. АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ УСТАВЫН КАБУЛ ИТҮ. ӘЛӘГЕ УСТАВКА ҮЗГӘРЕШЛӘР КЕРТҮ

87 нче статья. Авыл жирлеген Уставы проектын, әлеген Уставка үзгәрешләр кертү проектын әзерләү тәртибен

1. Авыл жирлеген Уставы проектын, әлеген Уставка үзгәрешләр кертү турындагы авыл жирлеген Советы карары проектын авыл жирлеген Советына авыл жирлеген Башлыгы, авыл жирлеген Советы депутатлары, территория жирле үзидарә органнары, гражданның инициативалы төркемнәрен тарафыннан кертелергә мөмкин.
2. Авыл жирлеген Уставы проектын, әлеген Уставка үзгәрешләр кертү турында карар проектын әзерләү өчен, авыл жирлеген Советы карары белән махсус комиссия төзелергә мөмкин. Күрсәтелгән комиссия эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләрен, экспертлар чакырылырга мөмкин.
3. Авыл жирлеген Уставы проектын, авыл жирлеген Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы муниципаль хокукий акт проектын, авыл жирлеген Уставын кабул итү, авыл жирлеген Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү мәсьәләсен карау көненә кадәр 30 көннән дә соңга калмыйча, авыл жирлеген Советы тарафыннан билгеләнгән күрсәтелгән Устав проектын, күрсәтелгән муниципаль хокукий акт проектын буенча тәкъдимнәрен исәпкә алу тәртибен, шулай ук аңа карата фикер алышуда гражданның катнашу тәртибен бер үк вакытта бастырып чыгару (халыкка житкерү) белән рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкәренелергә) тиеш. Әлеген Уставны норматив хокукий актларга туры китерү максатыннан, авыл жирлеген Уставына Россия Федерациясе

Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе (Уставы) яисә законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау формасында үзгәрешләр кертелгән очракта, авыл жирлегә Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы муниципаль хокукый акт проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибен, шулай ук аңа карата фикер алышуда гражданнарның катнашу тәртибен рәсми рәвештә бастырып чыгару (халыкка житкерү) таләп ителми.

4. Авыл жирлегә Уставы проекты, әлегә Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында авыл жирлегә Советы карары проекты буенча, аларны авыл жирлегә Советы утырышында караганчы, әлегә Уставка ярашлы рәвештә ачык тыңлаулар үткәрелә, әлегә Уставны норматив хокукый актларга туры китерү максатыннан, Уставка Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе (Уставы) яисә законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау формасында үзгәрешләр кертелгән очраклар моннан чыгарма булып тора.

5. Авыл жирлегә Уставын федераль законга, Татарстан Республикасы законына туры китерү әлегә закон чыгару актларында билгеләнгән срокта гамәлгә ашырыла. Федераль законда, Татарстан Республикасы законында күрсәтелгән срок билгеләнмәгән очракта, авыл жирлегә Уставын федераль законга, Татарстан Республикасы законына туры китерү срогы тиешле федераль законның, Татарстан Республикасы законының үз күченә керү датасын, авыл жирлегә Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы муниципаль хокукый акт проектын рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм ачык тыңлауларда карау кирәклеген, ул проект буенча гражданнарның тәкъдимнәрен исәпкә алуны, авыл жирлегә Советы утырышларының периодиклыгын, мондый муниципаль хокукый актны дәүләт теркәве узуга һәм рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) срокларын исәпкә алып билгеләнә һәм, кагыйдә буларак, алты айдан артып китәргә тиеш түгел.

6. Авыл жирлегә Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы муниципаль хокукый акт белән авыл жирлегә Уставын яңа редакциядә бәян итүгә рөхсәт ителми. Бу очракта авыл жирлегенә яңа Уставы кабул ителә, ә элек гамәлдә булган авыл жирлегә Уставы һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы муниципаль хокукый актлар яңа авыл жирлегә Уставы законлы көченә кәргән көннән башлап үз көчен югалткан дип таныла.

88 нче статья. Авыл жирлегә Уставын кабул итү, әлегә Уставка үзгәрешләр кертү тәртибе

1. Авыл жирлегә Уставы проектын, әлегә Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карар проектын карау авыл жирлегә Советы тарафыннан, авыл жирлегә Советы Регламентына ярашлы рәвештә, икедән дә ким булмаган укылышта гамәлгә ашырыла.

2. Авыл жирлеге Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карар проекты беренче укылышта кабул ителгәннән соң, күрсәтелгән проект авыл жирлеге Башлыгы тарафыннан авыл жирлеге Советы депутатларына, хокук чыгару башлангычы хокукының башка субъектларына төзәтмәләр кертү өчен жибәрелә.
3. Авыл жирлеге Уставы, авыл жирлеге Уставына үзгәрешләр кертү турындагы авыл жирлеге Советы карары авыл жирлеге Советы депутатларының билгеләнгән санының өчтән ике өлеше күпчелек тавышы белән кабул ителә.

89 нчы статья. Авыл жирлеге Уставының, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карарның законлы көченә керү тәртибе

1. Авыл жирлеге Уставы, авыл жирлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы авыл жирлеге Советы карары, алар кабул ителгәннән соң, федераль законда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәве узу өчен, авыл жирлеге Башлыгы тарафыннан муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә вәкаләтле федераль башкарма хакимият органының территориаль органына жибәрелә.
2. Авыл жирлеге Уставы, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы авыл жирлеге Советы карары, алар дәүләт теркәве узганнан соң, рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкәрелергә) тиеш һәм рәсми бастырып чыгарылганнан (халыкка житкәрелгәннән) соң законлы көченә керәләр.

Авыл жирлеге башлыгы теркәлгән муниципаль берәмлек уставын, муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы муниципаль хокукий актны — муниципаль берәмлек уставы, муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр кертү турындагы муниципаль хокукий акт турындагы мәгълүматларны Россия Федерациясе субъектының муниципаль берәмлекләре уставлары дәүләт реестрына кертү турындагы хәбәрнамә алынган көннән башлап жиде көн дәвамында бастырып чыгарырга (халыкка житкәрелергә) бурычлы; бу хәбәрнамә «Муниципаль берәмлекләр уставларын дәүләт теркәве турында» 2005 елның 21 июлендәге 97-ФЗ номерлы Федераль законның 4 нче статьясының 6 нчы өлешендә күздә тотылган.

Татарстан Республикасы

Лаеш муниципаль районы

Татар Янтыгы авыл жирлеге башлыгы —

Совет рәисе

Н.Ш. Мифтахов